

- \_\_\_\_\_ (2013), "Zum Runentext auf dem Musikinstrument", Jan Bemann (hrsg.): *Steppenkrieger, Reiternomaden des 7.-14. Jahrhunderts aus der Mongolei*, Darmstadt: Primus, 166-170.
- ZIMONYI, I. (2003), "Bodun und El im Frühmittelalter", *AOH*, Vol. 56 (1), Wiesbaden: Harrosowitz, 57-79.
- ZUEV, Yu. A. (1958), "Kirgizskaya nadpis' iz Sudji", *Sovetskoe Vostokovedenie*, 1958/1, 133-135.

## MADDE BAŞLARI DİZİNİ

### A

ab av 404

aba Tölislere *şad* atanan Moyun Çor'un küçük oğlu Bilge Tölis Ulug Bilge'ye bağlı bir boy 232

aba baş Tarduşlara *yabgu* atanan Moyun Çor'u'n büyük oğlu Bilge Tarduş Ulug Bilge'ye bağlı bir boy 232

abçı avcı 380, 404

abla- avlamak 519

aç aç 249

aç- (I) 1. açmak 2. (*irk* sözüyle) fal açmak, uğur dilemek 3. (*u* sözüyle) uyandırmak 453, 462, 463, 535

aç- (II) acıkmak 462

açığ 1. acı, ekşi 2. acı, kederli, ızdıraplı 3. vah, heyhat, ne yazık 264, 293, 440

adak ayak 314

adakhg 1. ayaklı 2. dayanaklı, destekli, payandalı 247

adaş kan kardeşi, dost 347

adgır aygır 309

adın başka, farklı 250

adınçig olağanüstü, harika 250

adır- 1. ayırmak 2. (erklig) sözüyle "yaşamına son vermek, ölmesine yol açmak" 453, 468

✓ adrıl- 1. ayrılmak 2. (*kagan, beg, yer sub* sözleri ve *bodun* adlarının bulunma-ayrılma durumuyla) belirli bir siyasal oluşumdan kopmak 3. (*at, tabar, kagan* vb. sözlerin bulunma-ayrılma durumuyla) ölmek, vefat etmek 445, 463, 483

ag- çıkmak, tırmanmak 445

aga toplumda saygı gören kadın ve erkeklere verilen unvan 357

agı ipekli kumaş 335

agıl ağıl 339

agır 1. ağır 2. değerli 250, 258

agit- 1. yükseltmek, yukarı kaldırmak 2. (düşman ordusunu) püskürtmek 454, 502

agri- hastalanmak 464

agtur- tırmandırmak 454

agu 716 yılında Oğuz kütlelerinin Çin sınırına çekilmesiyle sonuçlanan Köktürk-Oğuz savaşının yapıldığı Çilka ve Onon arasında bir bölge 230

ak 1. ak, beyaz 2. kır at 265, 309

ak baş Tölislere *şad* atanan Moyun Çor'un küçük oğlu Bilge Tölis Ulug Bilge'ye bağlı bir boy 232

ak baş atık ınal öge adına 2. Bay Bulun yazıtı dikilen bey 204

ak sub Moyun Çor'un taht mücadelesinde kardeşi Tay Bilge Tutuk'u yendiği bölgede bir ırmak 220

✓ ak termel Hanghai ve Tannu Ula silsilesi arasındaki ırmaklardan biri 220

akın akın 414

akınçu alp bilge çigşi Moyun Çor'a bağlı bir çigşi 204

akıt- 1. akıtmak, dökmek 2. akın ettirmek 454, 502

akız- 1. yağmalatmak 2. bastırmak 454, 502

akunçı / akınçu akıncı, baskıncı 358

akunçı on başı İh Biçigt yazıtının bitişçisi 215

✓ al- 1. almak 2. (*bodun, il, törü* sözleriyle veya *bodun* adlarıyla) ele geçirmek, fethetmek, zaptetmek 3. ganimet almak, ele geçirmek, tutsak etmek 4. kız almak, evlendirmek 5. (*şab* sözüyle) bilgi almak, mesaj almak 454, 502, 514, 519

alın- eş olmak, evlenmek 519

alk- bitirmek, tamamlamak 454

alkın- 1. bitmek, tükenmek, yok olmak  
2. (*bodun* birliği, *bodun* varlığı) ortadan kalkmak, yok olmak, asimile olmak 445, 485

alkuş / arkış övgü 437

alp 1. zor, çetin 2. cesur, yiğit, kahraman  
3. bir unvan niteleyicisi 4. alplık, yiğitlik, kahramanlık 250, 374, 437

alp şalçı Kül Tigin'e at armağan eden (veya bu atın ganimet alındığı) kişinin adı 218

alp tutuk adına Abakan yazıtı dikilen Töles boyuna mensup komutan, krş. bilge tutuk 204

alp uruğu tutuk adına 4. Çaa Hol yazıtı dikilen komutan 205

alpagu cesur savaşçı, yiğit savaşçı 416

altay Altay dağları vadilerinde yaşayan Türk boyu 232

altı 1. altı 2. altıncı 424, 434

altı biş altı bin 429

altı otuz yirmi altı 431

altı yegirmi on altı 430

altı yüz altı yüz 428

altız- 1. aldırılmak 2. yakalatmak 454, 503

altmış altmış 427

altun 1. altın 2. altın para 3. altından yapılmış (araç gereç, eşya) 333, 335

altun soña yış Sayan Dağları 225

altun yış Altay Dağları 225

amga / amgı dağ keçisi 311

amga / amgı korgan II. Köktürk Kağanlığı döneminde *kışlag* olarak kullanılan bir kale, Keçi Kalesi 229

amtı şimdi, şimdiki, bu zamanki 256

ana anne 347

ança öyle, şöyle, öylece 269

ançak öylece 270

ançip öylece, öylelikle 270

ançula- teslim etmek, sunmak, arz etmek 503

anı Batı Sayan'ın kuzey yamaçlarından doğup Abakan'la birleşerek Yeni-sey'i besleyen ırmaklardan biri 220

anıg kötü 251

anı- / ayıt- korku salmak, korkutmak, tedhiş etmek, yıldırım 472

ant ant, yemin 396

anta 1. oraya, orada, oradan, o sırada 2. o sıradan, o zamandan, ondan 274

antag / anteg / andag öyle, şöyle 270

antargu Kül Tigin'in Tokuz Oguzlarla savaştığı Tola ırmağı civarında bir bölge 230

an- anmak, hatırlamak, unutmamak 475

apa 1. ata, ecdat 2. baba, amca, ağabey, dede, abla, anne, nine 3. bir unvan niteleyicisi 348, 374

apa er adına 12. Kalbak-Taş yazıtı dikilen bey 205

apar Avrupa Avarları 232

ar- aldatmak 514

ara arasında, içinde 285

arig temizlik, temiz olma 437

arıl- 1. aldanmak 2. (*bodun* birliği, *bodun* varlığı) ortadan kalkmak, yok olmak, asimile olmak 474, 485

arka sırt 314

arkar İrtiş Irmağı'na dökülen ırmaklardan biri 220

arkış kervan 338

arkuk aksi 251

arkuy müstahkem mevki 339

armakçı yalancı, sahtekâr, düzenbaz 251

arslan arslan 311

arslan külüg tirig ogh adına 2. Kızıl Çıraa yazıtı dikilen bey, krş. Külüg Togan 205

art- artmak, çoğalmak 445

**artat-** tahrip etmek, yıkmak 503

**artuk** 1. artık, geriye kalan, artan 2. -den çok, -i aşkın 3. çok, fazla 258, 286

**artukı** 1. ve, ayrıca 2. artı 296

**artur-** aldatmak 515

**as** kakım, as 311

**as öñüz** Ötüken'de bir zirve 225

**asra** aşağı, alt, aşağıda, altta 329

**aş aş**, yemek 332

**aş- aşmak**, geçmek, (dağ, tepe vb. yüksek yerleri) aşmak 454

**aş kıl-** yemek yapmak 463

**aşnuku** önce, ilk olarak, evvela 296

**aşok** Soğut kavminin lideri (710 yılı sonu) 217

**aşsız** aç, sefil, perişan 263, 401

**at (I)** 1. ad 2. unvan 3. kimlik, bodun kimliği 398

**at (II)** at 309

**at-** 1. atmak 2. (ok vb. silahı) fırlatmak, atış yapmak 3. (ok vb. silahla) vurmak, avlamak 454, 503, 541

**at oruku** bir at geçebilecek genişlikte (yol) 334

**ata-** ad veya unvan vermek 528

**ata** baba 348

**ataman** bir unvan niteleyicisi 375

**atan-** ad veya unvan verilmek 527

**atı** yeğen 348

**atlan-** ata binmek 539

**atlat-** ata bindirmek 540

**atlıg (I)** unvanlı, unvan sahibi 399, 416

**atlıg (II)** süvari, atlı asker 399, 416

**ay** 1. ay, kamer 2. bir aylık zaman dilimi 303, 307

**ay-** 1. demek, söylemek, açıklamak 2. talimat vermek, buyurmak 3. yol göstermek, öğütlemek, danışmanlık yapmak 4. (kıym sözüyle) ceza tebliğ etmek 5. (tenri ve yer sözle-

riyle) egemen olmak, hükmetmek 6. (bodun sözüyle) egemenlik altına almak 489, 515, 529, 536, 550

**ay artukı** dört bir ay dört gün 436

**ay begiç** er adına Adır-Kaya yazıtı diki- len bey 205

**ay çor** Darvi yazıtının *bitigçisi* 215

**ay togsık** batı 323

**aya-** (mal mülk, servet vb.) korumak, bekçilik etmek 523

**ayal-** (Tanrı tarafından) korunmak, kut- sanmak 534

**ayguç** kağan sözcüsü, danışman 358

**ayt-** 1. söylemek, demek 2. ad vermek 515, 528

**az (I)** Az kavmi 233, 258

**az (II)** sayıca az 233, 258

**az-** 1. ayrılmak 2. bağlı olunan siyasal oluşumun önderinden ayrılmak, başsız kalmak 3. ölmek, vefat etmek 445, 465, 484

**az sıpa tay señün** Moyun Çor'un oğlu Bilge Tarduş Ulu Bilge Yabgu'nun buyruku 205

**azça** az miktarda 258

**azıgılg** azı dişli 262

**azkıña** azıcık, az miktarda 258

**azman** iğdiş at 262

**azu** veya, yoksa 296

**azuk** yemek, azık 332

## B

**b<sup>2</sup>g<sup>2</sup>zk<sup>2</sup>r<sup>2</sup> çigşi bıla бага tarkan** Moyun Çor'a bağlı bir tarkan 206

**ba-** 1. bağlamak 2. (hayvan) bağlamak 454, 541

**bag** 1. bağ, bağcık, düğüm 2. birleşik, müttehit 263, 334, 411

**bag** bir unvan niteleyicisi 375

**bagır** 1. ciğer 2. vah, heyhat 293, 314

**bagış** çadır ipi 340

**bağla-** 1. bağlamak 2. evlendirmek, başını bağlamak 454, 520

**bakır** 1. bakır 2. bakır para 333, 335

**bal bal** 333

**bal çor** Şaahar Tolgoy yazıtında adı geçen çor 205

**balbal** bazı kurganların etrafına ölen kişinin anısına dikilen insan suretindeki heykel 341

**balbal kıl-** / **balbal kış-** taştan heykel dikmek 503, 530

**balık** 1. çamur, bataklık 2. şehir 321, 338

**balıklıg** Orkun Irmağı'nın kollarından biri 221

**ban-** bağlanmak 445

**bar-** 1. gitmek 2. elçi gitmek 3. varmak, ulaşmak 4. ölmek, vefat etmek 5. savaşta hücum etmek 6. el / il, bodun kalkınmak, müreffeh düzeye ulaşmak 7. yardımcı fiil 550

**bar** 1. var, mevcut 2. varlıklı, zengin 401, 441

**barça** tümüyle, bütünüyle, toptan, tamamen 271

**barı** hepsi 283

**barım** mal mülk, servet 336

**bark** 1. ev, barınak, konut 2. türbe, anıt- mezar 339, 405

**bark itgüçi** mimar 380

**barmış** zengin, müreffeh 263, 401

**bars** 1. kaplan 2. kaplan yılı 3. 711 yılında Türgiş kağanı ilan edilen Köktürk beyi 4. adına I. Altunköl yazıtı dikilen bey 205, 305, 311, 404

**bars tiriğ** adına 6. Uybat yazıtı dikilen bey 205

**bas-** 1. bastırmak 2. hükümlanlık etmek 3. baskın vermek 4. feryat etmek 5. (*teğri*, *umay* vb.) zarara yol açacak bir olayı önlemek 6. sıkıştırmak, tazyik etmek 7. (*teğri* sözüyle) kıyamet kopmak 454, 473, 476, 503,

536

**basık-** sokmak, batırmak 504

**basın-** çekinmek, baskı altında olduğunu hissetmek 469

**basıt-** 1. bastırmak 2. baskına uğratmak, düşman saldırısına maruz bırakmak 454, 504

**basml** Tölis kavmine mensup bir Türk boyu 233

**baş** 1. baş, kafa 2. bir kavim, boy, topluluk veya ordunun lideri 3. tepe, zirve, doruk, ırmak başı 4. zaman, sıra, yer, önem vb. bakımlardan önce gelen, başlangıç, ilk 257, 314, 317, 358

**başad-** önder olmak, komutan olmak 494

**başıl** alını akıtmalı at 262

**başla-** 1. başlamak 2. başa geçmek, lider olmak, yönetmek 446, 477

**başlayı** 1. -den itibaren 2. önce, ilkin, ilk olarak 286, 297

**başlıg** 1. başkanlı, riyasetli 2. mağrur, gururlu, asi, dikbaşlı 251, 263, 411

**bat-** 1. gömülme, batmak 2. (güneş, ay, yıldız vb.) batmak 446

**bat** berbat, kötü 252

**batur** yiğit, kahraman 252

**bay** zengin, varlıklı 263, 401

**bayırku** bir Türk boyu 233

**bayırku tarduş bilge tarkan kutlug** Taryat yazıtının hazırlanması emrini veren iki kişiden biri 206

**bay balık** Moyun Çor'un Selenge kıyısında Soğut ve Çinli ustalara inşa ettirdiği kent 227

**bay bar et-** zengin kılmak, zengin etmek 526

**bay kıl-** zenginleştirmek, kalkındırmak 526

**bay opa sağun oğlu külüg çor** adına 3. Barık yazıtı dikilen çor 205



- baz** bağımlı, tâbi 263, 411
- baz kıl**- itaat altına almak, bağımlı kılmak, kendi siyasal oluşumuna dahil etmek, ilhak etmek 489
- bazlan-** (bulunma durumuyla) tâbi olmak, bağımlı olmak, katılmak, iltihak etmek, sığınmak, iltica etmek 485
- bediz** süs, bezeme, motif, oyma, resim, heykel 341
- bedizçi** ressam, heykeltıraş 341, 380
- bedize-** süslemek, bezemek 529
- bedizet-** süsletmek, bezetmek 530
- bedizlig** bezemeli, oymalı, motifli, resimli 249, 341
- bedük** büyük 258
- bedük kıl**- 1. büyütme 2. iyi bir duruma getirmek, iyileştirmek, kalkındırmak 455, 526
- beg** bir boyun veya kavmin başkanı 360
- beg sağun** adına Demir Sug yazıtı dikilen komutan, krş. sağun tutuk 206
- beg tarkan öge tiriğ** adına 3. Egegest yazıtı dikilen bey 206
- beg terken** Abakan yazıtında adı geçen bey 206
- begiç** askerî yetkileri *begden* daha az olan bey 362
- beglik** bey olmaya layık, beylik 437
- begrek** askerî yetkileri *begden* daha üstün olan bey 362
- begrek el inançu** adına 1. Çaa-Hol yazıtı dikilen bey 206
- bel** 1. bel 2. dağ sırtlarında geçit veren çukur yer 314, 318
- belgü** damga, nişan 341
- beltir** yol ya da ırmak kavşağı 318
- ben / bin / men** 1. ben 2. fiil çekimi ögesi 278
- beñgü** 1. sonsuz, ebedî 2. yazıt taşı 257, 342
- beñi** memnuniyet, huzur 440
- beñile-** sevinmek, mutlu olmak, iyi vakit geçirmek 469
- beñiz** yüz, beniz 314
- beñlig** benekli 249
- beñü çor** Saygın (Borbak-Arığ) yazıtında adı geçen çor 206
- berçiker** Kül Tigin'in cenaze törenine katılan Soğut kavminden bir temsilci 217
- berü** beri yan 329
- beş / biş** beş 424
- beş balık** VIII. yüzyılda Basmılların oturduğu şehir (Pei-ting) 227
- beş bıñ** beş bin 429
- beş bıñ er başı** beş bin askerden oluşan askerî birliğin başı 358
- beş kırk** otuz beş 432
- beş yetmiş** altmış beş 433
- beş yüz başı** beş yüz kişilik askerî birliğin başı 358
- beşinç / bişinç** beşinci 434
- biç-** 1. kesmek 2. (*saç, kulgak* ve *yanak* sözleriyle) ölmüş kimsenin ardından yas göstergesi olarak saçları kesmek, yanak ve kulakları çizmek, yırtmak 455, 521
- bıñ** bin 428
- bıña başı / bıñ başı** bin askerden oluşan askerî birliğin başı 358
- bıña** bin askerden oluşan askerî birliğin başı 362
- biçin / beçin** 1. maymun 2. maymun yılı 305, 310
- bil-** 1. bilmek, bilgi sahibi olmak 2. öğrenmek, bilgi edinmek 3. tanımak, bilip ayırmak, seçmek, idrak etmek 475
- bilge / bilige** 1. bilge 2. bir unvan niteleyicisi 252, 375
- bilge işbara tamgan tarkan** Eletmiş

Yabgu'nun küçük oğlu 206

**bilge kağan** İleriş Kağan'ın büyük oğlu, II. Köktürk Devleti kağanı 201

**bilge tarduş ulug bilge yabgu** Moyun Çor'un Tarduşlara *yabgu* atadığı büyük oğlu 206

**bilge tölis ulug bilge çad** Moyun Çor'un Tölislere *şad* atadığı küçük oğlu 206

**bilge tutuk** adına Abakan yazıtı dikilen Töles boyuna mensup komutan, krş. alp tutuk 206

**bilig** bilgi, hikmet, akıl, zihin 397, 438

**bilige kutlug tarkan seşün** Taryat yazıtının *bitigçisi* 216

**bilige seşün uz öñ erkin** Taryat yazıtının hazırlanması emrini veren iki kişiden biri 207

**biligsiz** bilgisiz, cahil 253

**bin-** ata binmek 540

**bintegi** benim gibisi 271

**bintür-** ata bindirmek 540

**bir-** / **ber-** 1. vermek 2. düşmana teslim etmek 3. (*iş* sözüyle) hizmet etmek 4. (*yabgu*, *şad* vb.) bir göreve atamak 5. ad veya unvan vermek 6. evlendirmek 7. yardımcı fiil 455, 504, 520, 523, 528, 536, 544, 550

**bir** 1. bir, tek 2. aynı 3. birinci, ilk 264, 422, 433

**bir kırk** otuz bir 432

**bir otuz** yirmi bir 431

**bir tümen artukı yeti biş** on yedi bin 437

**bir tümen** on bin 429

**bir yegirmi** on bir 430

**bir yegirmineç** on birinci 435

**bir yetmiş** altmış bir 432

**biri** güney 323

**biridin** güney 324

**birik-** 1. birilmek toplanmak 2. politik

veya askerî ittifak yapmak 446, 485

**biriki** birleşik, müttehit 263, 411

**birle** 1. ile, birlikte (edat) 2. ile (bağlaç) 286, 297

**biş otuz** yirmi beş 431

**biş tümen** elli bin 429

**biş yegirmi** on beş 430

**biş yüz** beş yüz 428

**bişük** akraba 348

**biti-** yazı yazmak 532

**bitig** abide, yazıt; yazı 342

**bitig bel** Gorno Altay'da bir dağ geçidi (?) 229

**bitig taş itgüçi** yontucu, heykeltraş 381

**bitit-** yazı yazdırmak 533

**biz** 1. biz 2. fiil çekimi ögesi 280

**bod** boy, kabile 387

**bodrak** ? 262

**bodun bol-** millet olmak 477

**bodun** boylar, kabile, halk, maiyet 387

**boguz** boğaz 314

**boguzlan-** boğazlanmak, boğazı kesilmek suretiyle yara almak veya ölmek 465

**bol-** 1. olmak, varlık kazanmak 2. olmak, yaratılmak, vücuda gelmek 3. yardımcı fiil 446, 465, 534, 542

**bolçu** İrtiş Irmağı'nın güneydeki kollarından biri 221

**bor** kar fırtınası, boran 308

**borguçı** borazancı 381

**boşgur-** öğretmek, eğitmek 515

**boşun-** kurtulmak 494

**boşunul-** serbest kalmak 494

**boz-** 1. bozmak 2. tahrip etmek, yıkmak, dağıtmak 3. (savaşta) bozguna uğratmak 455, 504

**boz** boz 265

**boz ok** Oğuz boylarından biri 234

- böd** içinde bulunulan, yaşanan devir, bu çağ 301
- bögü** 1. büyücü, kâhin 2. bir unvan niteleyicisi 3. Adına Uyük-Oorzak yazıtı dikilen bey 207, 376, 407
- bögü kagan** Kagan Kağan 202
- bögü terken** adına 2. Elegest yazıtı dikilen beyin yetişkinlik adı 207
- bök-** ruhsal doygunluğa erişmek, yeterli bulmak, doymak 469
- böke** 1. güçlü 2. bir unvan niteleyicisi 249, 376
- böke tutam** Taryat yazıtının taş kaplumbağa heykelini yapan sanatçı 216
- böküş-** karşılıklı olarak ruhsal doygunluğa erişmek 470
- bölük** İğdir boyuna mensup bir lider 217
- bölün** üst düzey görevli, bakan 362
- böri kurt** 311, 404
- bu bu** 267, 283
- bugra** 1. buğra, erkek deve 2. adına 10. Çaa-Hol yazıtı dikilen bey 207, 310
- buka** 1. boğa 2. adına II. Karabalgasun yazıtı dikilen komutanın oğlunun adı 207, 310
- bukarak** Soğutların yaşadığı şehirlerden biri, Buhara. 227
- bukug** bir unvan 362
- bukug tutuk** Bilge Kağan'ın cenaze töreni katılımcılarından etnik mensubiyeti bilinmeyen bir komutan 217
- bul-** 1. bulmak, temin etmek 2. (*kan* sözüyle) kağan önderliğinde siyasal örgütlenme kurmak, *il* ve *bodunu* yönetecek bir lider bulmak 3. (*er at* sözleriyle) erlik, kahramanlık adını veya unvanını almak 4. tanrı lutfuna erişmek, kutsanmak 455, 479, 528
- bulga-** 1. bulamak, karıştırmak 2. iç karışıklık çıkarmak, kaosa sürüklemek 3. safları karıştırmak, dağıtmak 455, 490, 504
- bulgak** kargaşalı, anarşi içinde 263, 412
- bulganç** kargaşalı, anarşi içinde, kaotik 263, 412
- bulıt** bulut 307
- bulna-** yakalamak, tutsak etmek 504
- bulun** esir, tutsak 402
- bulun kıl-** tutsak yapmak 504
- buluğ** köşe, bucak, taraf 330
- bumın kagan** İlk Köktürk kağanı, I. Köktürk Devleti'nin kurucusu T'u-men 202
- bunça** bunca, bu kadar 271
- bunta** burada 277
- buñ / buñu** 1. sıkıntı 2. vah, heyhat, ne yazık 293, 440
- buña-** sıkılmak, bunalmak, darda kalmak 469
- buğad-** sıkılmak 469
- buğsuz** 1. sıkıntısız 2. çok sayıda, çok miktarda 259, 265
- buğsuz bol-** sıkıntısız olmak, huzurlu olmak 469
- buğsuz kıl-** sıkıntısız kılmak, dertten kurtarmak, ferahlatmak 473
- burgu** Orkun Irmağı yakınlarında bir ırmağın adı 221
- but (I)** but 314
- but (II)** put, idol 407
- buyla / bila** göçebe boyların ve ordunun gönderileceği yerleri belirleyen üst düzey bir unvan 362
- buyla бага tarkan** Bilge Tonyukuk 207
- buyla kutlug yargan** Ötügen Uygur Kağanlığı'ndan Kırgızlara elçi olarak gönderilen Kırgız devlet adamı 207
- buyruk alp sañun** adına Podkuninskoye yazıtı dikilen komutan 207
- buyruk** askerî veya sivil görevleri yerine getirmekle yükümlü, kağan emri altında çalışan memur 362
- büçegü** bu üçü birlikte 436



**bükegük** Moyun Çor'un Sekiz Oguz ve Tokuz Tatarlarla savaştığı yer 230  
**bükli** bir ülke adı (?) 228

## Ç

**çabiş başkumandan** 363  
**çabiş seşün** Bilge Tölis Ulug Bilge Şad'ın *buyruku* 207  
**çabiş tun tarkan** adına 1. Uybat yazıtı dikilen komutan 207  
**çaça seşün** Kapgan'ın kağanlığı sırasında Kül Tigin'in savaştığı Çinli general 217  
**çañ seşün** Kül Tigin yazıtının Batı yüzünün *bitigçisi*, T'ang İmparatoru Hiuan Tsong'un yeğeni mimar-mühendis, nakkaş, hattat 216  
**çebilig** günümüz Tuva'sında Şivilig adındaki bölge 230  
**çebiş keçi** yavrusu 310  
**çerig** asker 381, 416  
**çıgan** yoksul 263, 401  
**çigiltır köl** Bir göl 224  
**çıkan** 1. teyze oğlu 2. bir unvan niteleyicisi 348, 376  
**çıntan** sandal ağacı 308  
**çıt çit** 340  
**çigşi** bir unvan 363  
**çik** Basmlı, Kimek ve Kıpçaklarla ilişkilendirilen bir Türk boyu 234  
**çocuk** annesini emme sürecindeki domuz, yavru domuz 311  
**çocuk böri saşun** adına Aldı-Bel yazıtı dikilen komutan 207  
**çogay** Sarı Irmak'ın (Huang-ho) büyük dirseğinin kuzey yakasındaki dağ silsilesi, Yin-shan Dağları. 225  
**çor** *kagandan* aşağı, *begden* yukarı derecede bir unvan 363  
**çorak çorak** yer, çöl 318  
**çöl çöl**, bozkır 318

**çub** bölge, mıntıka 318  
**çubuç mal** adına Kejeelig-Hovu yazıtı dikilen bey 207  
**çuş başı** Bilge Kağan ve Kül Tigin'in 716 yılında Tokuz Oguzlarla yaptığı savaşlardan birinin gerçekleştiği yer 230

## E

**eb-** acele etmek 446  
**eb çadır**, konut, karargâh 132, 339  
**ebçi** eş, karı, zevce 356  
**ebir-** 1. evirmek, çevirmek 2. (bir yeri) dolanarak ilerlemek 3. *ili* yönetmek, çekip çevirmek 455, 480  
**eble-** evlendirmek 520  
**eçe** abla 349  
**eçi** ağabey, amca 349  
**eçiç bars g'r'A saşun** 2. Elegest yazıtında adı geçen bey 207  
**eçü** ecdat, cet, ata 349  
**ed** mal, eşya 336  
**ede** Türk boylarından biri 234  
**eder** eyer 336  
**edgü** 1. iyi, has, katışıksız 2. soylu, safkan at 3. iyilik, kâr, kazanç, yarar 253, 262, 438  
**edgüti** adamakıllı, iyice 272  
**ediz** Tola Irmağı'nın kuzeydoğusunda yerleşen, sırasıyla Tokuz Oguz ve On Uygur konfederasyonuna bağlı kalmış bir Türk boyu 234  
**egir-** 1. sarmak, eğirmek, bükmek 2. çevresini sarmak, kuşatmak, ablukaya almak 455, 505  
**egri** 1. eğri 2. hörgüçlü (deve) 249, 262  
**egsük** eksik, noksan 259  
**egük** günümüz Tuva'sında Uyük Irmağı 221  
**ek tag** Altay Dağlarının batı bölümünde bir silsile, *Tinsi Oglı Dağı* 226

- eke abla 350
- eki 1. iki 2. ikinci 422, 433
- eki bın iki bin 429
- eki elig kırk iki 432
- eki otuz yirmi iki 431
- eki üç bın iki üç bin 433
- eki yegirmi on iki 430
- eki yüz iki yüz 428
- ekileyü birden fazla, katmerli, kat kat, üst üste, çok defa 259
- ekin ikinci 434
- ekinti ikinci 434
- ekirer ikişer 436
- el etmiş yabgu II. Köktürk Kağanlığı döneminde yaşamış Köktürk yabgusu 207
- el inançı 1. Oznaçennoye yazıtında adı geçen bey 208
- el iç çor küç bars adına 2. Çaa-Hol yazıtı dikilen bey 208
- el toğan tutuk adına Uyuk Tarlak yazıtı dikilen komutan 208
- el yegen adına 13. Kalbak-Taş Yazıtı dikilen bey 208
- elbilge katun Uygur kağanı Moyun Çor'un karısı 204
- elçi diplomatik elçi 381
- elig (I) el 314
- elig (II) elli 427
- eligçe elli civarında 433
- elik karaca 311
- elsire- (bodun) egemen devletini yitirmek, devlet düzeni, birliği kaybolmak 484
- elt- / ilt- 1. iletmek, alıp götürmek, taşımak 2. ordu sevk etmek 3. (gebe kadın) bebek taşımak 456, 468, 505
- elteberlig ilteberle yönetilen (boy, bodun) 263, 394, 570, 589
- emgek zahmet, eziyet 440
- emget- eziyet etmek 473
- enük 1. aslan, kaplan, kurt, köpek gibi etle beslenen hayvanların yavruları 2. bir unvan niteleyicisi 312, 377, 404
- enük seğün Kül Tigin'in cenaze törenine katılan Buharalı general 217
- er 1. adam, erkek 2. yiğit, kahraman 3. asker 4. erlik, erdem 253, 345, 417, 438
- er- 1. ermek, oluşmak, olgunlaşmak 2. (el / il, bodun sözleriyle) kalkınmak, müreffeh düzeye ulaşmak, ekonomik ve siyasal bağımsızlık içinde olmak 3. yardımcı fiil 525, 546, 548
- er at erlik (yetişkinlik) unvanı 399
- er başı ordu komutanı 359
- er erdem vatan ve toplum uğruna yapılan maddi-manevi eylemler 439
- erdem bol- / er erdem bol- kahramanlık vuku bulmak 494
- erdem kahramanlık, yiğitlik, erlik 438
- erdemlig bol- kahraman olmak, yiğit olmak 494
- eren 1. adamlar, erkekler 2. askerler 345, 418
- erig erişilebilir, yakın 257
- erineç şüphesiz, muhakkak ki, galiba, muhtemelen 285
- erklig 1. kudretli, muktedir, kadir 2. Tanrı Erklig 253, 407
- ermiş 1. belli bir düzeye ulaşmış, olmuş, olgun 2. zengin, müreffeh 263, 402
- ert- (ırmak vb. su kütlelerini, dağ, tepe vb. yüksek yerleri) aşmak, geçmek 455
- erte erken 301
- ertin- vazgeçmek 474
- ertinü pek, pek çok 259
- ertiş ögüz Altay Dağlarının güney eteklerinin batısında bir ırmak, İrtiş ırmağı 221
- ertür- 1. yaptırmak 2. (yog sözüyle) ce-

naze töreni düzenletmek 456, 521

esini vah, heyhat, ne yazık 295

esiz / esis vah, heyhat, ne yazık 293

eş arkadaş, dost, yoldaş 347

eş- at rahvan gitmek 540

eşgiti / işgiti ipekli kumaş 336

eşid- 1. işitmek 2. arz, talep vb. dikka-  
te almak 3. (genellikle *kü* ve *sab*  
sözleriyle) haber almak 4. (*kulkak*  
sözüyle) aldırış etmek, önemsemek  
490, 515

eşilik hanım olmaya layık, hanımefendi-  
lik 439

et- 1. gök gürlmek 2. böğürmek 539,  
542

ezgenti kadız Kül Tigin'in Tokuz Oguz-  
larla savaştığı Çilka ve Onon arasın-  
da bir bölge 230

ezinç 1. keder, sıkıntı, azap 2. vah, hey-  
hat, ne yazık 295, 440

## G

gu / gü / mu soru edatı 284

## I

ı 1. ağaç 2. orman, ağaçlık arazi 3. keres-  
te, tomruk 162, 308, 318, 334

ı- göndermek 456

içgin- 1. çıkarmak, düşürmek, ayırmak,  
koparmak, sökmek 2. (*il*, *törü* veya  
*kağanı*) yitirmek, elden kaçırmak  
456, 485

id- / yid- / it- 1. göndermek 2. (yetkili)  
göndermek 3. (*il*, yer *sub* vb. sözler-  
le) farklı bir etnik kimliğe geçmek  
4. (*sab* sözüyle) mesaj göndermek  
5. (*törü* sözüyle) Türk töresine uy-  
mamak 6. yardımcı fiil 456, 490,  
516, 523, 545, 551

ida taşda (vatansızlar için) sağda solda,  
orada burada, diasporada 413

iduk baş Ötüken'in zirvelerinden biri  
226

iduk kutsal 407

idukkut Türk kağanlığına bağlı bazı  
Türk boylarının (Basmlı gibi) lider-  
lerinin unvanı 364

ıgaç ağaç 309

ıgar güçlü, kudretli, erkli, nüfuzlu 263,  
412

ılag ağaçlık yer, orman 318

inal / inel 1. inanılır, güvenilir 2. bir un-  
van niteleyicisi 253, 377

ınançu / inançı / inençu unvan niteleyi-  
cisi 377

ınançu бага tarkan Moyun Çor'a bağlı  
iç buyrukların başı 208

ınançu bilge tirig adına Açurı yazıtı di-  
kilen bey 208

ıngaru -dan sonra 287

ırak uzak 257

ırk fal 408

ışbara bir unvan 364

ışbara señün yağlakar Moyun Çor'a  
bağlı birliklerden birinin komutanı  
208

ışbara tamgan çor yabgu Eletmiş Yab-  
gu'nun büyük oğlu 208

ışbara yamtar Kül Tigin'e at armağan  
eden (veya bu atın ganimet alındığı)  
kişinin adı 218

ışbaras ışbara unvanının çokluk biçimi,  
ışbaralar 364

ıt 1. köpek 2. köpek yılı 305, 310

ıt- bk. id- / yid- / it- 456, 490, 516, 523,  
545, 551

ıy- hükümlerlik etmek, egemenlik kur-  
mak, zapturapt altına almak 477

ıyu vah, heyhat, ne yazık 295

## İ

ıbris / irbiç Sibiryaya panteri 312

ıbris apa çor 5. Hoyd Tamir yazıtının bi-  
tiğçisi 216

**ç 1.** iç 2. has, hassa, kağana bağlı, siyasal merkez 3. mide 314, 330, 377, 412

**ç buyruk başı** *ç buyruk başı* 359

**çiger-** 1. içeri sokmak 2. içine almak, ihtiva etmek 3. itaat altına almak, bağımlı kılmak, kendi siyasal oluşumuna dahil etmek, ilhak etmek 4. (savaşta) düşmanı ülke veya karar-gâh sınırlarına sokmak 456, 491

**çigin-** 1. girmek 2. tâbi olmak, bağımlı olmak, katılmak, iltihak etmek, sığınmak, iltica etmek 447, 485

**çik-** 1. girmek 2. tâbi olmak, bağımlı olmak, katılmak, iltihak etmek, sığınmak, iltica etmek 447, 486

**çere** 1. gizli 2. devlet, savaş vs. sırrı içeren (bilgi) 3. siyasal merkez, yönetim merkezi 412

**çerki** içerideki, dâhilî, has, saraya mahsus, kağana mahsus 263, 412

**çidi / edi** 1. hiç, tamamen 2. bütünüyle, hepten 259

**çidi** sahip 403

**çidil** Kül İç Çor'a at armağan eden (veya bu atın ganimet alındığı) kişinin adı 218

**çidisiz bol-** (*yir sub*) sahipsiz kalmak, kağansız ve bodunsuz kalmak 484

**çidir** Oğuz boylarından biri 234

**çigid- / egit-** 1. beslemek, doyurmak 2. (*yulki* sözüyle) hayvan beslemek 3. (*kağan*) *bodunu* korumak, himaye etmek, kalkındırmak 4. (*teñri* ve *yer*) himaye etmek 463, 526, 537, 542

**çigid** yalan 397, 439

**çikgü bol-** 1. ikiye ayrılmak, bölünmek 2. (*il* ve *bodun*) bölünmek, parçalanmak, birliği bozulmak 447, 484

**çikgü iki**, iki parça, iki bölük 435

**çikiz ikiz** kardeş 351

**çil / el** 1. ülke, yurt, vatan, memleket 2. devlet, yönetim 3. bir unvan nitele-

yicisi 376, 382

**çil / el etmiş** bir unvan niteleyicisi 377

**çil bol-** devlet olmak, devletleşmek 477

**çilbilge** / elbilge kağan eşlerinin unvanlarının (*katun*) niteleyicisi 377

**çilbilge katun** İteriş Kağan'ın karısı, Kül Tigin ve Bilge Kağan'ın annesi 204

**çilbilge kunçuy** adına Bömbögör yazıtı dikilen Karluk prensesi 204

**çilez** acı, keder 440

**çilgerü** / iligerü doğu 324

**çilk ilk**, birinci 257, 433

**çille-** / **çille-** devlet haline getirmek, devlet kurmak 480

**çillig** / **çellig** devlet sahibi, devletli, bağımsız (*boy*, *bodun*) 263, 395

**çilsiret-** / **çelsiret-** devletsiz, vatansız bırakmak 505

**çilteber** / **çelteber** kağanlığa bağlı bazı boyların yöneticilerine verilen bir unvan 364

**çilteriş** / **çelteriş II.** Köktürk Devleti kurucu kağanının unvan niteleyicisi 377

**çilteriş** / **çelteriş kağan II.** Köktürk Kağanlığı'nın kurucusu, Kutlug Kağan 202

**çin-** inmek 447

**çinel alp** 6. Hoyd Tamir yazıtını yazan veya yazdıran bey 208

**çinel kağan** Kapgan Kağan'ın oğlu, babasının ölümünden sonra II. Köktürk Devleti'ni kısa süre yönetti 202

**çinenç** 1. inanç 2. bir unvan niteleyicisi 377, 408

**çinenç alp sañun** adına 2. Altunköl yazıtı dikilen bey 208

**çingen dişi** deve 310

**çingen yüki** bir devenin taşıyabileceği yük miktarı 334

**çini** erkek kardeş 178, 350

**çini öz inençü** 14. Hoyd Tamir yazıtında



adı geçen bey 208  
**inilig bört opa bars** adına I. Altınköyl yazıtı dikilen bey 208  
**inilig çor** anısına Olon Nuur yazıtı dikilen çor 208  
**inilig çor inançu alp tarkan** Şançi yazıtında adı geçen bir bey 209  
**iniygün** erkek kardeşler 351  
**irinç / erinç** zavallı, yazık 295  
**irkin / erkin** On Okların Batı kanadını oluşturan Nu-shih-pilerin her bir okunun başındaki yönetici 364  
**irkin bol-** irkin unvanını alarak bir boyu yönetmeye başlamak 477  
**irkin iç arıç çor** adına 3. Del Uul yazıtı dikilen çor 209  
**irlün** Cungarya'da bir bölge 230  
**irtür-** ulaştırmak, eriştirmek 456  
**isig 1.** sıcak **2.** bir boy adı 234, 264  
**isig bilge çigşi** adına 1. Çaa-Hol yazıtı dikilen beyin babası 209  
**isrük 1.** sarhoş **2.** akli başında olmayan, kendinden geçmiş, bilinçsiz 249, 253  
**isrük yör-** akli başında olmamak, kendini bilmemek, bilinçsiz olmak 470  
**istemi kagan** I. Köktürk Kağanlığı'nın kurucusu Bumın Kağan'ın kardeşi ve Batı Köktürk Devleti'nin ilk kağanı 202  
**iş / eş iş,** hizmet 400  
**iş küç** iş gücü, hizmet 400  
**işiyi liken** Kül Tigin'in cenaze törenine katılan Çin imparatoru temsilcisi 217  
**it- / et-** 1. etmek **2.** bodun ve törü düzeni kurmak **3.** asker konuşturmak **4.** mimari yapı kurmak **5.** takdir etmek **6.** (tenri) nizam vermek, düzenlemek 456, 480, 505, 516, 530, 537  
**itin- / etin-** 1. edinmek, temin etmek, kendisine bir şey sağlamak **2.** (el ve

törü) kurulmak, düzenlenmek, örgütlenmek 149, 447, 477

**itit- / etit-** 1. yaptırmak **2.** (örgin sözüyle) kurdurmak, inşa ettirmek 456, 531

**ittür-** 1. yaptırmak, ettirmek **2.** dağılık bir topluluğu örgütletmek 456, 481

**izgil** Tokuz Oguz ve On Oklarla ilişkilendirilen bir Türk boyu 234

## K

**k<sup>2</sup>wl<sup>2</sup>pk<sup>2</sup> otaç** adına Sulug-Adır-Aksı yazıtı dikilen bey 211

**kabiş-** 1. toplanmak, bir araya gelmek, birleşmek **2.** politik ve askerî ittifak yapmak 447, 486

**kaç-** 1. kaçmak **2.** (güneş) batmak 494

**kaç kaç** 277

**kaçan** ne zaman 277

**kadaş** akraba 351

**kadın** kayınpeder 356

**kadır 1.** zor, çetin, şiddetli **2.** bir Türk kavmi 235, 253

**kadırkan yış** Büyük Kingan Dağları 226

**kagan bol-** kağan olmak, tahta çıkmak 477

**kagan kağan** 204, 365

**kagan kış-** kağan yapmak, tahta çıkarmak 481

**kaganla-** kağan yapmak, tahta çıkarmak 481

**kaganlıg** kağanı olan, kağanlı, bağımsız (boy, *bodun*) 263, 395

**kagansıra-** kağansız kalmak, liderini kaybetmek 484

**kagansırat-** kağansız bırakmak, lidersiz, başsız bırakmak 505

**kagas ataçuk** Moyun Çor'a bağlı birliklerde bir binbaşı 209

**kal-** 1. kalmak **2.** (sağ) kalmak **3.** (çaresiz) kalmak **4.** *yir sub* sahipsiz kalmak **5.** (*kañ* sözüyle) babasız kalmak **6.** (dul) kalmak **7.** yardımcı fiil

447, 470, 484, 545

✓ **kalın** 1. kalın, yoğun 2. kalabalık, çok sayıda 259

**kalıç** 1. haraç, ganimet 2. çeyiz 336, 404

**kalınsız** çeyizsiz 263

**kalısız** bütünüyle, tamamen 260

**kalış-** 1. birlikte ayağa kalkmak 2. baş kaldırmak, isyan etmek 448, 486

✓ **kalıt-** bırakmak, (*ugur* sözüyle) yolu bırakmak, gidilen istikameti değiştirmek 456

**kamag** topluluk, halk kitlesi 395

**kamagı** hepsi 283

**kamşag bol-** 1. sarsılmak, sendelemek, yalpalamak 2. (*il*) kargaşa içinde olmak, kaosta olmak, istikrarsız duruma gelmek 448, 484

**kamşag** sallantılı, kargaşa içinde, kaotik, anarşik 263, 413

**kamşat-** 1. (birisini veya bir şeyi) sarsmak, silkelemek, dengesizleştirmek, istikrarını bozmak 2. (*adak* sözüyle) savaşta yenilmek üzere olmak, bozguna uğramaya ramak kalmak 457, 505

**kan (I)** kağan 316, 368

**kan (II)** kan 316, 368

**kan bol-** kağan olmak, tahta çıkmak 477

**kanı** hani 277

✓ **kanlan-** (*bodun*) kağan önderliğinde siyasal örgütlenme kurmak, bir başı, lideri olmak 478

**kantan** nereden 277

**kanuy** Ötügen'in doğusunda bir ırmak 221

**kañ** baba 352

**kañsıra-** (ölüm nedeniyle) babasız kalmak, babayı kaybetmek 520

**kañsız bol-** babasız kalmak, babayı (ölüm nedeniyle) kaybetmek 521

**kañsız kıl-** (ölüm nedeniyle) babasız bı-

rakmak 522

✓ **kapgan** İlteriş Kağan'dan sonra tahta geçen II. Köktürk Devleti kağanının unvanının niteleyicisi 377

**kapgan kagan** İlteriş Kağan'dan sonra tahta geçen II. Köktürk Devleti kağanı 203

**kapıç** kapı 341

**kar** kar 308

**kara** 1. kara, siyah 2. doğuştan veya hükümdar buyruğuyla bazı ayrıcalıklara sahip olanların ve özel unvanlar taşıyanların dışındaki kişiler, avam, halk 266, 395

**kara buluk** Abakan'ın kuzeyinde bir bölge 230

**kara kan** adına 1. Uybat yazıtı dikilen beyin elçi olarak gittiği bir Türk boyu lideri 209

**kara kan içreği** adına 3. Tuba (Tes) yazıtı dikilen bey 209

**kara köl** 715'te Kül Tigin komutasındaki Köktürk ordusunun Az kavmiyle savaştığı Tannu Ula'nın kuzeyinde bir göl, Kara Nor 224

✓ **kara kum** İlteriş'in kışlık ordugâhı, Yinshan'ın (Çogay Yış) kuzeyinde, Çin kaynaklarında Hei-sha-ch'eng olarak geçen bölge 228

**kara sıñkur** adına Podkuninskoye yazıtı dikilen komutanın babası 209

**kara sub** Kuzeybatı Moğolistan'da bir ırmak 221

**kara tegin** 18. Hoyd Tamir yazıtında adı geçen prens 209

**kara yotulkan** bir ırmak 221

**karaga** bir ırmak 221

**karagan kısıl** Selenge Irmağı'nın doğusunda bir geçit 229

**kargan-** 1. lanetlenmek 2. ah etmek, acı ve kederle yakınmak 470, 535

**kargu** gözetleme kulesi 339

**karı bol-** yaşlanmak 465

**karı** ihtiyar, yaşlı 249, 343

**karı-** ihtiyarlamak, yaşlanmak 465

**karluk** Beş Balık'ın kuzeybatısında, Altayların batısında yaşayan bir Türk boyu 235

**kasar** Kazar (Hazar) boyu (?). 236

**kaş kaş** 314

**kata** defa, kere, kez 272

**katı katı**, sert, şiddetli 264

**katıg** sert, katı 264

**katıgdı** sıkı, iyice 272

**katıgılan-** 1. katılaşmak, sertleşmek 2. çalışmak, çabalamak, didinmek, emek sarf etmek 448, 522

**katıl-** 1. katılmak, eklenmek, karışmak 2. askerî birliğe katılmak, müttefik olmak 448, 494

**katun** 1. kadın 2. kağan eşlerinin unvanı 3. Katun Irmağı 222, 345, 370

**kay-** 1. geri dönmek 2. önemsemek, aldırış etmek, dikkate almak 448, 470

**kay** bir Türk boyu 236

**kaya** kaya 333

**kaz-** (at) ayağıyla toprağı eşelemek, kazmak 540

**kazgak** vatan uğruna çalışıp elde edilen, sahip olunan her türlü kazanım 401

**kazgan-** 1. kazanmak, kazanç elde etmek, ganimet sağlamak 2. (*il, bodun, törü* sözleriyle) kazanmak, elde etmek, edinmek, fethetmek 481, 524

**kazluk köl** bir göl 224

**keç-** geçmek, (ırmak vb. su kütlelerini) aşmak 457

**keçen** Kök Öng (Ongin) Irmağı yakınlarında bir bölge 230

**keçig** geçit 319, 333

**keçür-** geçirmek 457

**kedim** giyim, kuşam 334

**kedimlig** 1. giyimli 2. teçizatlı, müceh-

hez, donanımlı (at, asker vb.) 262, 263, 418

**kel-** 1. gelmek 2. saldırmak 3. (yalabaç, sab, ötüğ sözleriyle) iyi niyet mesajı gelmek 4. (*yaş, sıgıt* sözleriyle) üzülme 5. (*udırsık, olursık* sıfat-fiilleriyle *kelme-*) huzuru kaçmak 448, 470, 486, 495, 513

**kelin** gelin 356

**kelinün** gelinler 356

**kelür-** / **kelir-** 1. getirmek, getirtmek 2. doğurmak, dünyaya getirmek 457, 468

**kem** Yenisey Irmağı 222

**keñç** 1. genç 2. 18. Kalbak-Taş yazıtının *bitigçisi* 216, 249

**kentü** kendi 282

**keñeres** / **keñkeres** Sir Derya (Seyhun) kıyıları 230

**keñü tarman** / **tarban** Arıs Irmağı'nın Seyhun'a döküldüğü yerde bulunan Otrar (Farab) şehri 227

**kerekü** çadır 340

**kergək bol-** (Türk *kaganları* ve *kaganlık* ailesi bireyleri, beyler vb. için) ölmek, vefat etmek 465

**kergeksiz** gereğinden çok, çok miktarda 260

**kerğü** Selenge'nin kuzeyinde bir bölge 231

**kerü** yine, yeniden, gene 272

**keş** okluk, sadak 419

**keyik** av hayvanı, geyik 312, 404

**keyre** Orkun-Selenge bölgesindeki küçük ırmaklardan biri 222

**kezü** boyunca 287

**kıd-** öldürmek 468

**kıl-** yardımcı fiil 543

**kılıçla-** kılıçla yaralamak veya öldürmek 505

**kılın-** yaratılmak, doğmak 466, 535

**kırgağlıg** kenarlı, kıyılanmış 264

**kırk artukı yeti kırk yedi** 436

**kırk kırk** 427

**kırkız** Kögmen Dağlarının ardında yurt tutan, bugünkü Hakasların (Yenisey Kırgızlarının) atası olan Türk boyu 236

**kısğa** 1. kısa 2. kısa zaman içinde, hemen, uzun sürmeden 257, 260

**kısıl** dağ geçidi, dar vadi 333

**kış** kış 302

**kışla-** (bir yerde) kışlamak, kış mevsimini geçirmek 512

**kıtañ** X. yüzyılda Çin'de Liao sülalesini kuran, sonraki yüzyıllarda batıya yönelerek Karahıtayları oluşturan proto Moğol halk 237

**kıyın** ceza 407

**kız** 1. kız, evlenmemiş kadın 2. kız çocuk 345, 353

**kız-** 1. sıcaklığı artmak, çok ısınmak 2. kızmak, öfkelenmek, hiddetlenmek 449, 471

**kızıl** kızıl, kırmızı 266

**kızıl yış** Kuzey Çin'de bir dağ. 226

**kiçe** akşam 304

**kiçig** 1. küçük 2. (yaşça) küçük 3. ast, kідemsiz, rütbesiz 4. az, pek az, hiç 254, 260

**kidin** batı 324

**kidiz** keçe kumaş 336

**kigür-** 1. sokmak 2. (*yablak* ve *sünüş* sözleriyle) devlet düzenini bozmak, devlet içine nifak sokmak, devleti savaşa sürüklemek 458, 491

**kikşür-** kıskırtmak, aleyhte tahrik etmek 516

**kim** kim 277

**kin / ken** anne tarafından akraba 353

**kinlig** kokulu 264

**kir-** 1. (yönelme durumuyla) bir yere

girmek 2. (*bodun* sözü ve *bodun* adlarıyla) (yönelme durumuyla ve yön edatlarıyla) bağımlı olmak, iltihak etmek, iltica etmek 3. (düşman saflarının arasına) dalmak, hücum etmek 449, 486, 495

**kirü / kerü** batı 325

**kisre / kesre-** 1. batı 2. -den sonra 287, 325

**kiş** 1. samur 2. samur kürkü 312, 336, 404

**kişi** insan, kişi 346

**kişi kıl-** kişinin gelişimine katkıda bulunmak, adam etmek, yetiştirmek 468

**kişi oğlı** insanoğlu 346

**kişne-** kişnemek 542

**kit-** 1. gitmek 2. dünyadan ayrılmak, ölmek 449, 466

**kod-** / **kot-** 1. koymak, bırakmak 2. (*kan* sözüyle) kağan önderliğindeki siyasal örgütlenmeyi bırakmak 458, 491

**kodı** boyunca, aşağı doğru 287

**koduz** kadın 346

**kokuluk** (cenaze ritüellerinde kullanılan) kokuluk, tütsü 405

**kol** kol 315

**kon-** (bir yere) yerleşmek, (bir yeri) mesken tutmak 512

**koñ** 1. koyun 2. koyun yılı 306, 310

**kontur-** kondurmak, yerleştirmek, iskan etmek, yurtlandırmak 512

**kop** tümüyle, bütünüyle, toptan, tamamen 272

**kopin** tümüyle, bütünüyle, toptan, tamamen 273

**korag** cenaze töreni 405

**kordan** Doğu Türkistan'da bir kent, Hoten 228

**korgan** korugan, sığınak, kale 340

**korıgu** muhafız, kale muhafızı 381



**kork-** korkmak 471

**koşu tutuk** Kül Tigin'in 710 yılı civarında savaştığı birliğin komutanı 217

**koşulgak** Kül Tigin'in 716 yılında Tokuz Oguzlarla ikinci kez savaştığı yer 231

**koy** koyun, kucak 315

**köbürge** davul 334

**köç-** göçmek 512

**kögmen** Sayan (Tannu-Tuva) Dağları 226

**kök (I)** mavi, yeşil, boz, gri, lacivert gökyüzünün her türlü rengi) 266

**kök (II)** pekiştirme ve vurgulama edatı 284

**kök öñ** Ongin Irmağı 222

**kök tirig** adına 2. Tuva yazıtı dikilen bey 209

**kökmek** bir geyik cinsi 312

**köl göl** 322

**kölek** küçük göl, gölcük, bataklık 322

**költi** Ötüken'in doğusunda bir bölge 231

**kömül-** gömülme, toprağa verilme 521

**kömür tag** Gobi'nin kuzeybatısında, Kara Kum ile Ötüken arasında bir dağ 226

**köni** doğru, dürüst 254

**köni tirig** adına 2. Barık yazıtı dikilen bey 209

**köñül** (insanın) iç dünyası, gönül 440

**kör-** 1. görmek 2. (yönelme-bulunma durumuyla) itaat etmek 3. (yügerü zarfıyla) esenlik ve huzura kavuşmak 4. (emgek) çekmek 5. aldırış etmek 6. (edgü / beñi sözleriyle) huzur içinde yaşamak 7. görüp geçirmek 8. yardımcı fiil 473, 486, 491, 516, 546

**körşi** komşu 347

**körtle kan alp uruğu** adına 1. Elegest yazıtı dikilen han 209

**körtle sağun** adına 2. Elegest yazıtı dikilen komutan 209

**kötür-** 1. kaldırmak, yükseltmek, yukarı çıkarmak 2. (Türk teğrisi) kagan ve katunu yüceltmek, ululamak 458, 537

**köz** göz 315

**közed-** korumak, kollamak, gözetmek 524

**ku seğün** 1. 733 yılında Köktürk ordusunun savaşta mağlup ettiği Tatabi komutan 2. Tokuz Oguzların 687'de, ittifak teklif etmek üzere Çin'e gönderdiği komutan 217

**kubra-** 1. toplanmak, bir araya gelmek 2. (cenaze töreni için) toplanmak, bir araya gelmek 450, 521

**kubran-** 1. toplanmak, bir araya gelmek 2. siyasal teşekkül oluşturmak amacıyla toplanmak 450, 478

**kubrat-** 1. bir araya getirmek, derlemek, toparlamak 2. (bodunu, boyları) derleyip toparlamak, siyasal teşekkül oluşturmak amacıyla bir araya getirmek, başka bodun ve boyları müttefik kılmak 458, 492

**kul bol-** tutsak olmak 496

**kul kıl-** tutsak yapmak 505

**kul** tutsak (erkek) 402

**kulad-** tutsak olmak 495

**kulan** yaban eşiği 312

**kulkak** kulak 315

**kum** kum, çöl 319

**kunçuy** 1. kağan kızı veya kız kardeşi 2. eş, karı, zevce 357, 370

**kurı** batı 325

**kurıdın** batı 326

**kurıkan** Baykal Gölü'nün batısında yurt tutan bir Türk boyu 237

**kuşçı** kuş avcısı 381, 404

**kuşla-** kuş avlamak 519

**kut** kut, talih, Tanrı lütfü 408

**kutay** ipekli kumaş 337

**kutlug 1.** kutlu, kutsal **2.** bir unvan niteleyicisi 377, 408

**kutlug bilge seşün** Taryat yazıtının *bitigçisine* yazıtta adı geçen boy ve kişi adlarını okuyan iki kişiden biri 209

**kutlug bol-** tanrısal lütufla donanmak, tanrı inayetine erişmek 535

**kutlug çigşi** adına 7. Çaa-Hol yazıtı dikilen *çigşi* 209

**kutlug tarkan seşün** Taryat yazıtının *bitigçisine* yazıtta adı geçen boy ve kişi adlarını okuyan iki kişiden biri 210

**kuz 1.** kuzey **2.** dağın kuzey yamacı 319, 326

**kü 1.** haber, duyum, istihbarat **2.** şan, şöhrat 397, 399

**küç 1.** güç, kuvvet **2.** güçlü 439

**küç kıygan içreki** adına **1.** Ottuk-Daş yazıtı dikilen bey 210

**küç kül tutuk** adına Oznaçennoye yazıtı dikilen komutan 210

**küçlög** güçlü 254

**küdegü** damat, güveyi 357

**kügür** Gobi'nin kuzeybatısında, Kara Kum ile Ötüken arasında bir bölge 231

**kük-** ünlenmek, ün kazanmak, meşhur olmak 527

**kül ... bilge kagan** Ötüken Uygur Devleti'nin ilk kağanı, Kutlug Bilge Kül Kağan 203

**kül** bir unvan niteleyicisi 378

**kül çor / kül iç çor** Bilge Kağan, tahta çıktıktan sonra onu kutlayan Tarduş beyi 210

**kül tarkan beg** 6. Hoyd Tamir yazıtında adı geçen bey 210

**kül tigin** İleriş Kağan'ın küçük oğlu, Bilge Kağan'ın kardeşi 210

**külög 1.** ünlü **2.** unvan niteleyicisi 254, 263, 378, 400

**külög apa** adına 8. Çaa-Hol yazıtı dikilen bey 211

**külög çigşi uruğu çigşi** adına 4. Elegest yazıtı dikilen *çigşi* 211

**külög oğu** Moyun Çor'a bağlı beş yüz kişilik bir birliğin komutanı 212

**külög tirig** adına Uyük Turan yazıtı dikilen bey 212

**külög toğan** adına 2. Kızıl Çıraa yazıtı dikilen bey krş. arslan külög tirig oğlu 212

**külög tutuk** adına 2. Barık yazıtı dikilen Köni Tirig'in ağabeyi veya amcası 212

**külög yegen** adına Herbis Baarı yazıtı dikilen bey 212

**kümül Kızıl Çıraa** ve Kejeelig Hovu yazıtlarında adı geçen bir Türk boyu (?) 237

**kümül öge** adına Kejeelig-Hovu yazıtı dikilen bey 212

**kümüş 1.** gümüş **2.** gümüş para, gümüş eşya 333, 337

**kün 1.** güneş **2.** gün **3.** gündüz 304, 307

**kün batsık / batsık** batı 326

**kün ortusu** güney 326

**kün togsık** doğu 327

**küni** haset, kıskançlık 440

**künlik** günlük 437

**küntüz** gündüz 304

**künüy** Ötüken'in doğusunda bir ırmağın adı 222

**kün bol-** tutsak olmak (kadın) 496

**kün kıl-** (kadın) tutsak yapmak 506

**kün kul bol-** tutsak olmak 496

**kün tutsak** (kadın) 403

**küned-** tutsak olmak (kadın) 496

**kür budıklı** bir orman 230

**kür gür** 260

**küreg** kaçak, mülteci 413  
**küregü** itaatsiz olma durumu, anarşizm 413  
**kürlüg** hilekâr, aldatıcı 254  
**küsgü** 1. sıçan 2. sıçan yılı 306, 312  
**küt-** beklemek 458  
**küz** sonbahar 302

## L

**lagzın** 1. domuz 2. domuz yılı 306, 312  
**lisün tay seşün** Bilge Kağan'ın cenaze törenine beş yüz kişilik askerî heyetle katılan Çinli general 218

## M

**makaraç tamgaçı** Kül Tigin'in cenaze törenine Türgiş Kağan'ı temsilen katılan mühürdar 216  
**mançud** Mançular 238  
**mar** öğretmen 381

## N

**ne** ne, niye 278  
**neke** niye, niçin 278  
**nençe** nice, pek çok 273  
**neñ** 1. hiç, herhangi 2. her ne kadar 260

## O

**oçuk** ocak 332  
**ogad-** talihli olmak, bahtı açık olmak 535  
**oglan** oğullar 353  
**oglt** oğullar 354  
**ogul** 1. evlat, çocuk 2. bir unvan niteleyicisi 354, 378  
**ogul tarkan** Kül Tigin'in cenaze törenine katılan Buharalı bir tarkan 218  
**oguş** boy, kabile 396  
**oguz bilge tamgaçı** Kül Tigin'in cenaze törenine Türgiş Kağan'ı temsilen katılan mühürdar 216

**oguz** Tola ve Selenge kıyılarını yurt tutan Türk boyu 238

**ok / ök** pekiştirme ve vurgulama edatı 284

**ok ok** 420

**okı-** çağırarak, davet etmek 517

**oksuz** boy örgütü olmayan, örgütsüz 264, 413

**ol 1. o 2.** fiil çekimi ögesi 268, 281, 284

**olgurt-** 1. oturtmak, yerleştirmek 2. (bina, yapı, konut vb.) kurdurmak, tesis ettirmek 458, 531

**olur-** 1. oturmak 2. varlığını sürdürmek, hayat geçirmek 3. (kagan, yabgu, şad vd.) tahta çıkmak, hüküm sürmek, hükmetmek 4. konuşlanmak, mevzilenmek 5. ikamet etmek, yerleşmek, yurt tutmak 450, 478, 496, 512

**olurt-** 1. oturtmak, yerleştirmek 2. tahta çıkarmak, kağan yapmak 3. (bediz sözüyle) motif, oyma vb.yi yerleştirmek, süsletmek, bezetmek 458, 482, 530

**on başı** on kişilik askerî birliğin başı 359

**on ok** Köktürk Kağanlığı'nın batı kanadını oluşturan on kabilelik Türk boyu 239

**on on** 426

**on tümen** yüz bin 430

**on uygur** on boydan oluşan Uygurlar 249

**onunç** onuncu 435

**oñ tutuk** Kül Tigin'in savaştığı elli bin kişilik Çin ordusunun kumandanı 218

**oñı** askerî bir unvan 370

**opa bars** adına I. Altınkök yazıtı dikilen bey 212

**opa bir unvan niteleyicisi** 378

**opla-** 1. atılmak, ileri fırlamak 2. atılmak, hücum etmek, boğa gibi saldırmak

450, 496

**opul-** 1. ileri atılmak 2. savaşta ileri atılmak, hamle yapmak 450, 497

**or beg** adına Açıurı yazıtı dikilen bey 212

**or bir** unvan niteleyicisi 378

**ordu** kağan karargâhı 340

**orkun** Orkun (Orhun / Orhon) Irmağı 222

**oruk** dar yol, patika 333

**ot** ateş 332

**ot sub kıl-** halk arasında nifak saçmak, kin ve nefret aşılama 492

**otaçı** hekim 381

**otuz artukı bir** otuz bir 436

**otuz artukı eki** otuz iki 436

**otuz artukı sekiz** otuz sekiz 436

**otuz artukı tokuz** otuz dokuz 436

**otuz artukı tört** otuz dört 436

**otuz artukı üç** otuz üç 436

**otuz** otuz 426

**otuz tatar** Proto Moğol kabilelerinden biri 243

**oz-** 1. geçmek, aşmak, öne geçmek 2. kurtulmak 458, 497

**ozıg** kişi adı 219

**ozmış** bir unvan niteleyicisi 378

**ozmış tegin / tigin** 742-743 arasında hüküm sürmüş II. Köktürk Devleti'nin son kağanlarından 212

## Ö

**ö-** düşünmek 476

**öd (I)** çağ 301, 316

**öd (II)** safra kesesi 301, 316

**ödkünç** sahte, taklit 254, 439

**ödsig** yaşlı 249, 343

**ödüş** bir gün, 24 saat 304

**ög 1.** anne 2. üvey anne 355

**ög-** övmek 517

**öge** bir unvan 370

**öge bol-** öge unvanını almak, öge olmak 479

**öge tirig** 6. Hoyd Tamir yazıtında adı geçen öge 212

**ögedem mal alp** adına Ak-Yus yazıtı dikilen bey 212

**ögen** dere 322

**ögir-** sevinmek 471

**ögleş-** fikir alışverişinde bulunmak 514

**ögres** Ötügen'le birlikte Uygur Kağanlığı'nın devlet merkezi 219

**ögsüz bol-** annesiz kalmak, anneyi (ölüm nedeniyle) kaybetmek 521

**ögsüz** orta yaşa erişmemiş at 262

**ögtür-** övdürmek 517

**öğün-** övünmek, kıvanmak, kıvanç duymak 471

**öğüz** ırmak 322

**ökün- / ökin-** 1. pişman olmak 2. (can) sıkılmak 471

**ökünç** 1. teessüf, yazıklanma 2. vah, heyhat, ne yazık 295, 440

**öküş** aşırı derecede, fazla, çok 260

**öküş bol-** 1. çoğalmak 2. (nüfus) çoğalmak, (bozulmuş demografik yapı) düzelmek 450, 525

**öküş kıl-** 1. çoğaltmak 2. (*bodun* nüfusunu) çoğaltmak, bozulmuş demografik yapıyı düzeltmek 458, 527

**öküz** öküz 310

**öl-** 1. ölmek 2. (*bodun* birliği) bozulmak, (*bodun* varlığı) ortadan kalkmak 3. çok sıkıntı çekmek 4. (hayvan) telef olmak 466, 471, 487, 541

**ölüg** ceset, ölü beden, cenaze 343, 405

**ölür-** 1. öldürmek 2. *bodunu* tümüyle veya kısmen ortadan kaldırmak, soykırım yapmak 3. (savaş sırasında düşman boyların kağanlarını, ya-bgularını, şadlarını ve askerlerini) öldürmek 4. hayvan avlamak 468,



492, 506, 519

**ölüt-** 1. öldürmek 2. (*teñri*) ceza vermek, öldürmek 468, 538

**öñ** 1. ön 2. doğu 3. bir unvan niteleyicisi 327, 330, 378

**öñdün / öñtin** doğu 328

**öñre** önce 287

**ör-** 1. yükselmek, kalkmak 2. baş kaldırmak, isyan etmek 450, 487

**örgi-** (karargâh) kurdurmak, inşa ettirmek 531

**örgin** kağan otağı 340

**örpen** Köktürk birliklerinin Kırgız ve Çiklerle 709 yılında savaştığı Kemırmağı civarındaki yer 231

**ört** ateş 332

**ötle-** öğütlemek 517

**ötrü** -den sonra 287

**ötüg** rica 397

**ötügen** Köktürk Kağanlığı ve Ötüken Uygur Kağanlığı devletlerinin merkezi 219

**ötün-** ricacı olmak, arzda bulunmak 514

**ötünç** rica, arz 397

**öz** 1. kendi 2. (*teñri* tarafından bahşedilen) benlik, manevi varlık, öz 3. yürekte varsayılan sevgi, bağlılık gibi duyguların kaynağı, gönül 4. bir unvan niteleyicisi 282, 378, 408, 440

**öz togdı** adına 1. Bay-Bulun yazıtı diki-len bey 212

**özlük** 1. kişiye ait, kişisel (mal mülk, at vb.) 2. şahsi at 3. (*teñri* tarafından bahşedilen) benliğe ait, manevi varlığa ait 262, 403, 408

## P

**purum** Doğu Roma İmparatorluğu, Bizans 228

## S

**sab** söz, haber, bilgi, mesaj 397

**saç saç** 316

**sagır çulugan** kişi adı 219

**saka** Orta Asya'daki Hint-Avrupalı kavimlerden biri 239

**sakin-** 1. endişelenmek, kaygılanmak 2. düşünmek 471, 474

**sakış** Selenge yakınlarında bir bölge 231

**sañç-** 1. (ucu sivri bir nesneyi bir yere veya birine) batırmak, saplamak 2. kargıyla yaralamak veya öldürmek 458, 506

**sañçın-** mızraklanmak, kargı, mızrak vb. aletle avlanmak 519

**sangur çad** 1. Bay Bulun yazıtının *bitigçisi* 216

**sansız** sayısız, çok fazla 261

**sañun tutuk** adına Demir Sug yazıtı diki-len komutan, krş. beg sañun 212

**sarıg** sarı 266

**sayu** her 288

**sebig kül erkin** Bilge Kağan'ın tahta çıkışını kutlayan *iç buyruk* 212

**sebiglig** bağlılık ve sevgi duyulan (kişi vs.), sevgili 254

**sebin** bir ırmak 222

**sebin-** sevinmek 472

**seçlen-** (*teñri* tarafından) seçilmek, ölmek (?) 466

**sekiz kırk** otuz sekiz 432

**sekiz oguz** sekiz boydan oluşan Oğuzlar 239

**sekiz on** seksen 427

**sekiz otuz** yirmi sekiz 432

**sekiz** sekiz 425

**sekiz selenge** sekiz kollu Selenge Irmağı 223

**sekiz tümen** seksen bin 429

**sekiz yegirmi** on sekiz 431

**sekizinc** sekizinci 435

**selenge** Selenge Irmağı 223

- semiz semiz** 262
- sen / sin** 1. sen 2. fiil çekimi ögesi 281
- senjir** dağ burnu, dağ çıkıntısı 319
- sejün / saun** general 370
- sejüt** *sejün* sözünün çokluk biçimi, generaller 371
- sı-** 1. kırmak 2. ele geçirmek, fethetmek 3. (*sab* sözüyle) dileğini kabul etmemek, bir istek veya ricayı yerine getirmemek 458, 507, 517
- sıgıt** 1. keder, üzüntü 2. yas, matem 405, 441
- sıgıtçı** ağıtçı 381, 405
- sıgta-** yas tutmak 521
- sigun** bir geyik cinsi 312, 404
- sık-** 1. bastırmak, sıkıştırmak 2. (savaşta) bastırmak, sıkıştırmak, püskürtmek 459, 507
- sıjar** 1. (savaş düzeninde) ordunun iki kanadından biri 2. -den yana, -den tarafa 3. yüzde elli, yarı, yarım 288, 334, 415
- sıjkur** ak sungur, akdoğan 312
- sıpa** 1. bir yaşındaki eşek yavrusu 2. unvan niteleyicisi 310, 379
- siñil** kız kardeş 356
- sir** bir Türk boyu 240
- sir irkin** Tarduş beylerinden biri, Yigen Çor'un babası 213
- siz** 1. siz 2. fiil çekimi ögesi 282
- sogdak** Hint-Avrupa kökenli bir kavim, Soğutlar 240
- sogud** Hint-Avrupa kökenli bir kavim, Soğutlar 240
- soņa yış / altun soņa yış / altun soņa** Sayan Dağları 227
- sorug** ün, şöret 400
- sök-** 1. bir nesneyi yerinden sökmek 2. (kar) küremek 459, 551
- sökür-** 1. diz çöktürmek 2. itaat altına almak, bağımlı kılmak, kendi siyasal oluşumuna dâhil etmek, ilhak etmek 459, 492
- söz söz** 398
- sözleş-** sözleşmek, söz birliği yapmak 514
- sub** 1. su 2. ırmak 322, 332
- subsuz** susuz, çorak yer, çöl 319
- suk** haset, kıskançlık, hırs, öfke 441
- sukak yulı** Ceylan Pınarı, bir su kaynağı 225
- sü** 1. asker 2. silahlı kuvvetler, ordu 381, 415, 418
- sü başı** ordu komutanı 359
- sü bol-** asker olmak 497
- süçig** tatlı 265
- süle-** ordu sevk etmek, asker çıkarmak 507
- sület-** ordu sevk ettirmek, asker çıkartmak 508
- sün-** mızrakla yaralamak veya öldürmek (?) 508
- sünüg batımı** bir süngü boyu uzunluk 334
- sünüg** süngü, mızrak 420
- sünüglüg** mızraklı, silahlı (asker) 264, 419
- sünük** kemik 316
- sünüş bol-** savaş olmak 498
- sünüş** savaş 414
- sünüş-** savaşmak 497
- sür-** 1. sürmek 2. (savaşta) uzaklaştırmak, püskürtmek 459, 508
- süy** Ötüken'in kuzeyinde bir bölge 231
- Ş**
- şad / çad** *yabgu* ile birlikte *kagandan* sonraki en yüksek rütbe olan ve kağanın erkek kardeşine veya oğluna bizzat ihsan ettiği bir unvan 371
- şadapıt** *şad* maiyetindekilerin taşıdığı bir unvan 371

şantıj Taihang Dağlarının doğusunda bulunan toprakların genel adı. 231  
şıp Selenge kıyılarında bir bölge 231

## T

**tabar (I)** mal mülk 231, 337  
**tabar (II)** Cungarya Ovası'nı kuşatan dağlık bölge ? 231, 337  
**tabgaç** Çin (Çin T'o-ba kavmi) 228, 240  
**tabışgan** 1. tavşan 2. tavşan yılı 306, 312, 404  
**tadıg çor** Kül Tigin'e at armağan eden (veya bu atın ganimet alındığı) kişinin adı 219  
**tag** dağ 319  
**tagay** 1. dayı 2. bir unvan niteleyicisi 356  
**takagu / takıgu** 1. tavuk 2. tavuk yılı 306, 310  
**takı** 1. ve 2. dahi, daha 297  
**taluy** Taluy Irmağı 223, 323  
**tam** duvar 341  
**tamağ iduk baş** Tamır Irmağı yakınında bir dağ tepesi 227  
**tamgaçı** mühürdar 381  
**tamka** at ve diğer küçük-büyükbaş hayvanlara vurulan mülkiyet işareti, damga 342  
**tañ** tan vakti 304  
**tañut** Tibetlilerin bir kolu (?). 242  
**tap-** (I) bulmak 459  
**tap-** (II) (yönelme-bulunma durumuyla) hizmet etmek 522  
**tapa** -e doğru, -e karşı 288  
**tapıg** iş, hizmet 401  
**tapla-** uygun bulmak, onaylamak 517  
**tarduş** Altayların batısında yurt tutan ve Tölis kavmine mensup olan bir Türk boyu 242  
**tarduş inançu çor** Kül Tigin'in cenaze törenine Kırgız Kağan'ını temsilen

katılan çor 218

**tarduş kunçuy** 3. Hoyd Tamir yazıtında adı geçen Tarduş boyuna mensup prenses 204  
**tarıglağ** tarla 404  
**tarkan** yüksek bir unvan 372  
**tarkat** *tarkanın* çokluk biçimi, tarkanlar 372  
**tarkınç** karışık, huzursuz 262, 263, 264, 413, 418, 570, 593  
**taş (I)** 1. taş 2. yazıt taşı 333, 342  
**taş (II)** 1. dış 2. bedeninin dış yüzü, ten, sırt 3. siyasal merkezin dışı 316, 330, 335, 413  
**taş-** 1. taşmak, bir yere sığmamak 2. sayısını artırmak, gereğinden çok olmak, kalabalıklaşmak 450  
**taşdın** siyasal merkezin dışı 413  
**taşgar-** 1. dışarı çıkarmak 2. (orduyu) sefere çıkarmak 459, 509  
**taşık-** 1. dışarı çıkmak 2. baş kaldırmak, isyan etmek 3. (ordu) sefere çıkmak 450, 487, 498  
**taşra** siyasal merkezin dışı 413  
**tat** yabancı (*boy* veya *bodun* bireyleri) 264, 396  
**tatabı** Proto Moğol kabilelerinden biri 242  
**tatar** Ötüken Uygur Kağanlığı'na bağlı Türk boylarından biri 243  
**tay** 1. bir veya iki yaşındaki at yavrusu 2. bir unvan niteleyicisi 310, 379  
**tay bilge tutuk** Kutlug Bilge Kül Kağan'ın 747'de babası tarafından yabgu atanan oğlu, Moyun Çor'un kardeşi 213  
**taygan köl** bir göl 225  
**taygun** oğullar 356  
**tebe** deve 310  
**teblig** hilekâr, aldatıcı 254  
**tebsey** Krasnoyarsk krayı yakınındaki

Gora Tepsey dağında bir geçit 229

✓ **teg-** 1. (yönelme durumuyla) değmek, ulaşmak, erişmek 2. (savaşta) hücum etmek, saldırmak 3. (yaş sözüyle) yaşı kemale ermek, yaşlanmak 4. (küni sözüyle) hasetlenmek, kıskanmak 5. (at sözüyle) yüksek bir unvan almaya hak kazanmak 451, 466, 472, 498, 527

✓ **tegi** -e kadar, - değin 289

**teğim** hücum, hamle 414

**tegiş** çarpışma, savaş 414

**tegre** çevre, etraf 330

**tegrük** yuvarlak (?) 250

**teğür-** (bulunma durumuyla) ulaştırmak, götürmek 459

**tegzin-** 1. dönmek, dolanmak 2. (belli bir amaç uğruna bir yeri) baştanbaşa doluşmak, katetmek 451, 524

**teledü** bir ırnak 223

**telin-** 1. delinmek 2. (yer sözüyle) yarılmak, toprak yarıp çökmek 3. (yer sözüyle) kıyamet kopmak 451, 535

**temiçin** Yamaan Us yazıtının *bitigçisi* ve tuğracısı 216

**temir** demir 333

✓ **temir kapıg** Sir Derya'nın batısında Belh-Semerkant yolu üzerinde bir geçit, Buzgala geçidi 229

**teñ** denk, bedel, miktar 334

✓ **teñri** 1. gökyüzü 2. tanrı 3. kagan / kan unvanının niteleyicisi 307, 379, 408

**teñri kulu** Tanrı kulu, insanoğlu 346, 410

**teñri teg teñri yaratmış** Bilge Kağan'ın küçük oğlu Teñri Kağan'ın unvan niteleyicisi 379

**teñri teg teñri yaratmış türk bilge kagan** Bilge Kağan'ın küçük oğlu, Teñri Kağan 203

**teñri teg teñride bolmış** İleriş Kağan'ın büyük oğlu, II. Köktürk Devleti kağanı Bilge'nin unvan niteleyicisi

379

**teñride bolmuş el etmiş bilge kagan** ilk Uygur kağanı Kutlug Kül Bilge'nin oğlu, ikinci Uygur kağanı, Moyun Çor'un kağanlık unvanı ve adı 203

**teñride bolmuş** Moyun Çor'un kağanlık unvanının niteleyicisi 379

**teñriken alp kutlug bilge kan** 6. Hoyd Tamir yazıtında adı geçen boy yöneticisi 213

**teñriken** bir unvan 372

**teñrim** kagan / kan unvanının niteleyicisi 379

**teñritegim** kagan / kan unvanının niteleyicisi 379

**ter** ter 316

✓ **teril-** toplanmak, bir araya gelmek 451

**teriñ** derin 261

**terken** kadınların ve erkeklerin ortaklaşa taşıyabildiği yüksek bir unvan 373

**teyey** 1. sincap 2. sincap kürkü 313, 337, 404

**tez-** 1. koşmak, koşarak uzaklaşmak 2. kaçmak, (savaşta) geri çekilmek 451, 499

**tez** Tes Irmağı 223

**tezig** hızlı 263

**tezik** Arap kavimleri 243

**tıd-** 1. tıkamak, engel olmak 2. (yaş, sıgıt sözleriyle) acıyı içe gömmek, bastırmak 3. düşman kuvvetlerinin hareketine engel olmak, saldırıları bloke etmek 459, 473, 509

**tıl** muhbir, casus, ajan 381, 413

**tıñla-** dinlemek, dinleyerek idrak etmek 517

**ti- / te-** 1. demek, söylemek 2. düşünmek 3. ad vermek, adlandırmak 476, 517, 528

**tigin / teğin** kaganın erkek kardeşlerine ve oğullarına verilen unvan, prens 373



- tigit** *tiginin* çokluk biçimi, *tiginler*, prensler 373
- tik-** 1. bir cismi dik biçimde durdurmak, dikmek 2. (*çit* sözüyle) çakmak, toprağa yerleştirmek, dikmek 3. yazıt dikmek 4. (heykel) kaideye oturtmak 5. (*yıpar* sözüyle) cenaze töreninde mum dikmek 459, 522, 530, 533
- tile-** dilemek, istemek 518
- tinsi / tensi oğlu** Altay Dağlarının batı bölümünde bir silsile, *Ek Tag* 227
- tip diye** 297
- tir- / ter-** 1. bir araya getirmek, derlemek, toparlamak 2. (*bodunu*, boyları) derleyip toparlamak, bir araya getirmek, başka bodun ve boyları müttefik kılmak 459, 493
- tirgür-** 1. diriltmek 2. *bodunu* ihya etmek, yok olmaktan, asimile olmaktan kurtarmak 468, 493
- tirig diri**, canlı 343
- teril- / teril-** 1. birleşmek, toplanmak 2. politik veya askerî ittifak yapmak 451, 488
- tiril-** 1. dirilmek, hayata dönmek 2. (ordu) savaşta hezimete uğramaktan kurtulmak, toparlanarak güçlenmek 3. (tün sözüyle) gece olmak 466, 499
- tirkış** kervan 338
- tiyin / teyin diye** 297
- tizlig** 1. dizleri olan, dizli 2. güçlü, kuvvetli, asi, dikbaşlı 254
- to-** doymak 462
- tod-** doymak 462
- tog- (I)** doğmak, dünyaya gelmek 467
- tog- (II)** aşmak, geçmek 460
- togan doğan** 313
- togday** günümüz Hakasya'sında ormanlık veya dağlık bir bölge (?) 232
- togla** Tola Irmağı 223
- toğu balık** Tola Irmağı kıyısında bir kent 228
- toğu doğu** 328
- toguru** boyunca, -e doğru 290
- tok tok** 249
- Utokar** Hint-Avrupa kökenli bir kavim, Toharlar 244
- tokı-** 1. vurmak, hızla değmek, çarpmak 2. vuruşmak, çerpişmek, savaşmak 3. ok, kılıç, kargı vb. ile vurmak, vurarak yaralamak veya öldürmek 4. yazmak, sert zemin üzerine ucu keskin bir nesneyle harfleri kazıyarak, çizerek yazı yazmak 460, 499, 509, 533
- tokış-** vuruşmak, çarpışmak 500
- tokıt-** 1. vurdurmak, çaktırmak 2. (*çit* sözüyle) ordugâh, karargâh çevresine çit çakmak 3. (*taş*, *bengü taş*, *bitig taş*, *tolku taş* sözleriyle) yazı yazdırmak 460, 531, 533
- tokuttur-** yenilgiye uğratmak 509
- tokuş bir ırmak** 224
- tokuz 1.** dokuz 2. dokuzuncu 425, 435
- tokuz altmış** elli dokuz 432
- tokuz bayırku** dokuz boydan oluşan Bayırkular 234
- tokuz bolmuş bilge tay seğün** Moyun Çor'a bağlı birliklerin başkumandanı 213
- tokuz elig** kırk dokuz 432
- tokuz ersin** Karaşar bölgesi 232
- tokuz oguz** dokuz boydan oluşan Oğuzlar 239
- tokuz otuz** yirmi dokuz 432
- tokuz sekiz** on yetmiş dokuz 433
- tokuz tatar** dokuz kabilelik Türk boylarından biri 243
- tokuz yegirmi** on dokuz 431
- tokuz yüz** dokuz yüz 428
- tokuz yüz er başı** dokuz yüz kişilik as-

- keri birliğin başı 359
- tokuzunç** dokuzuncu 435
- tolgat-** 1. dolaştırmak, dolandırmak 2. sıkıntı vermek, eziyet etmek 460, 473
- tolku** yazıt taşı 343
- toltun** mezar 406
- toltunla-** defnetmek, gömmek 522
- tolug** yazıt taşı (?) 343
- toluk** Çoyr yazıtının *bitigçisi* 216
- toñ begi tagay erkin** 5. Hoyd Tamir yazıtında adı geçen bey 213
- ton** giysi 334
- tonlug** giyim-kuşamlı, varlıklı 264, 402
- tonlug kıl-** 1. giydirmek, kuşatmak, donatmak 2. kalkındırmak, müreffeh düzeye getirmek 460, 527
- tonsuz** çıplak, sefil, perişan 264, 402
- toñukuk** İleriş, Kapgan, İnel ve Bilge kağanların *ayguçısı*, Tonyukuk 213
- toña** 1. kaplan 2. unvan niteleyicisi 313, 380, 404
- toña tigin** Kapgan Kağan'ın oğlu 213
- toñıt-** (*köz* sözüyle) üzüntü ve çaresizlik içinde olmak 473
- toñra** isim VII. yüzyılın son çeyreğinde Tokuz Oguz liderinin Kıtay'a gönderdiği Toñra boyundan bir temsilci 218
- toñra** Tölislere mensup, Tokuz Oguzların kollarından biri olan boy 244
- toñuz** domuz 313, 404
- tor-** 1. zayıflamak 2. çok sıkıntı ya da acı çekmek 467, 472
- torug** 1. doru 2. doru renkli at 267, 311
- toruk** zayıf 263
- tögültün yazı** Yin-shan (Çogay Yiş) dağlarında ovalık bir bölge 229
- tök-** 1. dökmek 2. düşmanı deniz, göl, ırmak vb.ne dökmek 460, 509
- töküt-** 1. akıtmak 2. (*kan* sözüyle) kan akıtırcasına çalışmak, emek sarf etmek, büyük gayret göstermek, çok çalışmak 460, 524
- töles / tölis** Çin kaynaklarında eski Hun boylarından biri olarak zikredilen Orta Asya'ya yayılmış Türk kütleleri bütünü 244
- töles tirig** adına 3. Tuva yazıtı dikilen Töles beyi 214
- tölis bilge beg** 5. Hoyd Tamir yazıtında adı geçen bey 214
- töñker tag** bir dağ 227
- töpöt** Tibet 228
- töpü** en üst, tepe 330
- tör apa içreki** adına Begre Yazıtı dikilen bey 214
- tör** çadırda onur konuğuna ayrılan köşe 340
- töri-** türemek, yaratılmak 535
- tört** dört 423
- tört tümen** kırk bin 429
- tört yegirmi** on dört 430
- törtünç** dördüncü 434
- törü** 1. toplumsal yasalar bütünü, töre 2. tören, merasim 405, 406
- tu-** kapamak, kapanmak 459
- tunç** 1. tunç 2. Tunçtan yapılmış 333, 337
- tudun** üst düzey bir askerî unvan 373
- tudun yamtar** Karlukların 718 yılındaki isyanını bastırmak üzere sefere çıkan Köktürk *tudunu* 214
- tug (I)** bayrak, sancak 387, 421
- tug (II)** engel, bariyer 387, 421
- tugçı** 1. kağanlık davulu çalan görevli, köşçü 2. sancak taşıyıcısı, bayraktar 381
- tuglug** sancaklı, bayraklı 264, 387
- tugrag** üst düzey yöneticilerin otorite simgesi veya mührü olarak kullanılan damga 343
- tul** dul 405
- tun** 1. annenin ilk çocuğu 2. bir unvan

niteleyicisi 356, 380

**tun bilge** adına Çoyr Yazıtı dikilen iki Türk beyinden biri 214

**tun yegen erkin** adına Çoyr Yazıtı dikilen iki Türk beyinden biri 214

**tupul- 1.** delinmek **2.** (savaşta) safları yarararak düşman güçlerinin arasına atılmak 451, 500

**tur- 1.** ayağa kalkmak **2.** bekçilik, muhafızlık yapmak, nöbet tutmak 451, 522

**turgak 1.** konut **2.** gece bekçisi, muhafız 340, 381

**turgak başı** gece bekçilerinin başı 359

**turgur- 1.** yaşatmak **2.** savaş sonunda düşmanı sağ bırakmak 468, 509

**turña** turna 313

**tusu bol-** faydalı olmak 522

**tusu yarar** 439

**tuş karşı** 331

**tut- 1.** tutmak **2.** yurt tutmak **3.** (*il*) varlık sürdürmek **4.** denetim altına almak **5.** savaşta yakalamak **6.** (*at* sözüyle) adını almak **7.** (*kü* sözüyle) adı duyulmak **8.** (*Türk tenri*) kagan, katun ve kaganın diğer aile bireylerini korumak 460, 482, 493, 509, 529, 538

**tutuk** askerî vali, bölge yöneticisi 373

**tutuk başı** *tutuk* başı 359

**tutun-** tutunmak 452

**tutuz- 1.** tutturmak **2.** yakalatmak 460, 510

**tuy-** duymak, hissetmek, fark etmek, algılamak, aldırış etmek 518

**tuygun elteber** Kül Tigin'in *barkını* inşa eden mimarları ve tezyinatçıları Çin'den getirtir *elteber* 214

**tuygut** kişi adı 219

**tuykun ulug tarkan bukug bıña** Moyun Çor'a bağlı askerî birliklerden birinin komutanı 214

**tü (I)** tüy, saç, kıl 316, 421

**tü (II)** tür, cins 316, 421

**tügünlüg 1.** düğümlenmiş, düğümlü **2.** (kuyruğu) düğümlü 250, 263

**tüket-** kullanarak bitirmek, tüketmek 460

**tüketi** tamamıyla, baştan sona kadar 157, 273, 572

**tülberi** Uyük Turan yazıtında adı geçen bir boy (?) 245

**tümen** on bin 429

**tün gece** 305

**tün ortusu** kuzey 328

**tünür** (dünürlük ilişkisiyle) akraba 357

**türgi yargun köl** Onon ve Kerulen arasındaki Torey gölü ? 225

**türgiş** On Okların Tu-lu koluna mensup Batıdaki Tölis boylarından biri 245

**türk 1.** Türk **2.** bir hükümdarın yönetimindeki halk, teba, reaya 245, 396

**tüş- 1.** inmek **2.** (yaklaşma-bulunma, yön durumuyla) gitmek, yürümek **3.** konaklamak veya mola vermek üzere at, at arabası vb.nden inmek **4.** düşmek, düşüp yaralanmak veya telef olmak **5.** (düşman ordusu) ırmağa, denize vb.ne dökülmek 452, 500, 541, 551

**tüşür- 1.** indirmek **2.** (ilez sözcüğüyle) acı vermek, kederlendirmek, üzüntü vermek 460, 473

**tüşürgek** vurduğunu düşüren, usta avcı (?) 404

**tüz 1.** düz **2.** barışık, uyumlu 264, 414

**tüz bay küç bars külüg** adına 5. Çaa-Hol Yazıtı dikilen bey 215

**tüzsüz** itaatsiz, uyumsuz, kavgalı 264, 414

**tüzül- 1.** düzenlenmek, tertip edilmek **2.** (bir *bodun* başka bir *bodunla*) anlaşmak, antlaşma yapmak 452, 479, 488, 514

## U

**u-** 1. mümkün olmak, olanaklı olmak 2. yardımcı fiil 452, 546

**u** uyku 317

**ubut** utanç 441

**uç** 1. uç 2. sınır 331

**uç-** 1. uçmak 2. (Türk kağanları ve kağanlık ailesi bireyleri için) ölmek, vefat etmek 452, 467

**uçuz** kolay 255

**uçuz köl** bir göl 225

**ud-** 1. takip etmek, kovalamak 2. (savaşta) takip etmek, kovalamak, peşine düşmek 460, 510

**udar seşün** Kül Tigin'in cenaze törenine Kıtay ve Tatabı halklarını temsilen gelen general 218

**udargan** Ötüken'in doğusunda bir bölge 232

**udi-** uyumak 462

**udlık** uyluk, kalçadan dize kadar olan bacak bölümü 316

**udşur-** 1. birbirini takip ettirmek, kovalatmak, peşine düşürmek 2. (savaşta) birbirini takip ettirmek, kovalatmak, peşine düşürmek 461, 510

**udu** ve 298

**udurgan** Bilge Tölis Ulug Bilge Şad'ın *buyruku* 215

**uđuz-** 1. takip ettirmek, izletmek 2. komuta etmek, sevk etmek 461, 510

**ugrunta** uğruna, yolunda, amacında 290

**ugur** yol 333

**ulayu** 1. ve 2. ayrıca 299

**ulgart-** 1. büyütme, yükseltme 2. terfi ettirmek, yükseltmek 461, 529

**ulgat-** büyüme, yaşı ilerletme, yetiştirme 467

**ulu** ejderha yılı 306

**ulug** 1. büyük, muazzam 2. yaşlı 3. yaşça

büyük 4. ileri gelen kimse, ulu, yüce kişi 5. bir unvan niteleyicisi 250, 255, 261, 380

**ulug bol-** yaşlanmak, ihtiyarlamak 467

**ulug öz inançu** Moyun Çor'a bağlı birliklerde üst düzey bir asker 215

**ulug uruğu** Moyun Çor'a bağlı birliklerde bir yüzbaşı 215

**ulus** 1. memleket 2. kent, şehir 338

**umay** *Teğrici* inanışta kadınları doğum sonrasındaki evrede koruduğuna inanılan tanrıça 410

**una-** onaylamak 518

**unç** mümkün, olabilir 443

**ur-** 1. vurmak 2. okla vurmak, okla vurarak yaralamak 3. (hayvan) vurmak 4. kurmak, tesis etmek 5. yazmak, sert zemin üzerine ucu keskin bir nesneyle harfleri kazıyarak, çizerek yazı yazmak 6. (*tugrag* sözüyle) mühür vurmak, tuğra çekmek 461, 510, 531, 533, 541

**urı** 1. erkek 2. oğul, erkek çocuk 347, 356

**urtur-** 1. vurdurmak 2. yazı yazdırtmak 3. (*bediz* sözüyle) süsletmek, bezetmek 461, 530, 534

**urugsırat-** 1. soysuzlaştırmak, kökünü kazımak 2. *bodumu* tümüyle veya kısmen ortadan kaldırmak, soykırım yapmak 493

**uruğu** bir unvan 373

**uruğu külüg alp böğü terken** 1. Elegest yazıtında adı geçen bir bey 215

**uruş** 1. savaş 2. bir unvan 374, 414

**uruş kıl-** savaşmak, savaş yapmak 510

**utru** karşı 331

**uya** akraba 356

**uygur** Köktürk Kağanlığı döneminde Selenge kıyılarında yurt tutan Türk boyu 248

**uyur** muktedir, güçlü, liyakatli, becerikli



255

uz becerikli, mahir, usta 255  
uzun uzak 257

## Ü

üç 1. üç 2. üçüncü 423, 434

üç birkü Hentey Dağları civarında bir bölge 232

üç elig kırk üç 432

üç karluk Üç Karluklar, Ötüken Uygur Kağanlığı'na bağlı bir Türk boyu 235

üç kurikan üç boydan oluşan Kurikanlar 237

üç oguz üç boydan oluşan Oğuzlar 239

üç otuz yirmi üç 431

üç tümen otuz bin 429

üç yegirmi on üç 430

üç yetmiş altmış iki 433

üç yüz üç yüz 428

üçegü üçü, üçü birlikte 435

üçün için 290

üçünç üçüncü 434

ülgen ulu, yüce, büyük 255

ülüg 1. bölüm, bölük 2. kismet, nasip, kader, yazgı 347, 410

ün- 1. yükselmek, (bitki) çıkmak, boy vermek, kalkmak, tırmanmak 2. (düşman saflarının) içinden çıkmak, sıyrılmak, (delip) geçmek 452, 500

üntür- 1. yükseltmek 2. (tan) atmak 461, 539

ürk- ürkmek, korkmak 472

ürüç 1. ak, beyaz 2. beyaz renkli mal mülk, gümüş para 3. 23. Kalbak-Taş yazıtının bitigçisi 216, 267, 338

üz inatçı 255

üz- kırmak, koparmak 461

üze 1. yukarı, üst, yukarıda, üstte 2. üstüne, üzerine, üstünde, üzerinde, -a göre, gereğince 292, 331

## Y

y'Il'n' öz inençü 14. Hoyd Tamir yazıtında adı geçen bey 215

ya yay 420

yabaş bir ırmak 224

yabgu şad ile birlikte kagandan sonraki en yüksek rütbe olan ve kağanın erkek kardeşine veya oğluna bizzat ihsan ettiği bir unvan 374

yabız berbat, kötü, fena 255

yabız bol- 1. kötü duruma gelmek, kötülemek, niteliği bozulmak 2. (düzenli askerî birlik vb.) bozulmak 452, 500

yablak 1. kötü, fena, berbat, değersiz 2. kötülük, nifak 255, 439

yablak bol- 1. kötü duruma gelmek, kötülemek, niteliği bozulmak 2. (savaşta) kötü bir duruma düşmek, yenilmek 3. (köz, kaş sözleriyle) çok ağlama sonucunda gözleri şişmek 452, 500, 521

yabrit- 1. yıpratmak, zayıflatmak 2. bozguna uğratmak 461, 510

yadag yaya, piyade 264, 419

yağı bol- düşman olmak, düşman haline gelmek 500

yağı düşman 420

yağıcı savaşçı, savunmacı 382, 419

yağıla- (düşmanı) püskürtmek, bozguna uğratmak 510

yağısız düşmansız, dost, barışık 264, 414

yağısız kıl- düşmansız kılmak, düşmandan temizlemek 510

yağıt- düşman olmak, düşman haline gelmek 501

yağız 1. yağız, kızılımsı kahverengi 2. yağız renkli at 267, 311

yağız çor Tevş yazıtında adı geçen çor 215

yağlakar kan Ötüken Uygur Kağanlı-

- ğı'nın kurucu kabilesi Yaglakar soyundan bir kağan 203
- yagma** bir Türk boyu 249
- yagru** yakın 257
- yaguk** yakın 258
- yagut-** yaklaştırmak 461
- yaka** sınır 387
- yakala-** sınır çizmek 483
- yalabaç** elçi 382
- yalım** sarp, dik, yalçın 250
- yalıç** çıplak, yoksul 264, 402
- yalma** kalkan 420
- yalğus** 1. yalnız, tek başına 2. tek, biricik 347
- yam** yamaç (?) 319
- yamaş-** katılmak 461
- yañ-** / **yay-** 1. yaymak, dağıtmak 2. püs-kürtmek, bozguna uğratmak 461, 511
- yan** / **yen** 1. yan, taraf 2. -den yana, -den tarafa 293, 331
- yan-** 1. geri dönmek 2. (savaşta) geri çekilmek 452, 501
- yana** yeniden, tekrar 273
- yantur-** 1. döndürmek 2. (orduyu) geri çekmek 3. (yaş, sıgıt sözleriyle) acıyı içe gömmek, bastırmak 461, 474, 510
- yañak** yanak 316
- yañı** ayın ilk on gününden biri 305
- yañıl-** yanılmak, hata yapmak 474
- yapıt-** 1. yaptırmak 2. (*balık* sözüyle) şehir kurdurmak, inşa ettirmek, yaptırmak 461, 531
- yar ögüz** Gobi'nin kuzeybatısında, Kara Kum ile Ötüken arasında bir ırmak 224
- yara-** işe yaramak, bir iş için uygun olmak, kullanışlı olmak 523
- yaraklıg** silahlı asker 264, 419
- yaraklıg** silahlı olarak 274
- yaral-** doğmak, dünyaya gelmek 467
- yarat-** 1. yapmak 2. (*teñri*) yaratmak 3. inşa etmek 4. (*bitig* sözüyle) yazıt dikmek 5. (*bediz* sözüyle) süsleme yapmak, nakşetmek 6. (*bodun* sözüyle) ulus yaratmak 461, 483, 530, 531, 534, 538
- yaratıt-** 1. yaptırmak 2. (*bark*, *örgin*, *çıt* sözleriyle) inşa ettirmek, yapı kurdurmak, yaptırmak 3. (*belgü*, *bitig* sözleriyle) yazdırmak 461, 532, 534
- yaratun-** 1. oluşmak, yapılanmak 2. (*il* ve *bodun*) yapılanmak, örgütlenmek 453, 479
- yaratur-** 1. yaptırmak 2. (*bark* sözüyle) inşa ettirmek 461, 532
- yargan** yargıç 374, 382
- yarık** zırh 420
- yarıklıg** zırhlı asker 264, 419
- yarış** agulug yeri tam olarak belirlenemeyen bir bölge 232
- yarış yazı** Tarbagatay ve Tanrı Dağları arasındaki Cungarya Ovası 229
- yarlıka-** (*teñri*, *yer*, *teñriken* sözleriyle) buyurmak, lütfetmek, esirgemek, ihsan etmek 538
- yaruk** 1. ışık, aydınlık 2. güneş 308
- yaruk tegin** adına 3. Çaa-Hol yazıtı diki-len kağanlık ailesi üyesi bir bey 215
- yası** yassı 250
- yaş** 1. gözyaşı 2. yaş, doğuştan beri geçen ve yıl birimi ile ölçülen zaman 317, 344
- yaşa-** 1. yaşamak 2. belli bir yaşta olmak 468
- yaşıl** açık mavi, yeşil 267
- yaşıl ögüz** Sarı Irmak 224
- yat-** 1. yatmak, bir yerde uzanır halde bulunmak 2. (kemikler) yığılmak 3. (cenaze) gömülmeden kalmak, ortada kalmak 453, 467, 521

- yat** ecnebi, yabancı (boy veya bodun bireyleri) 396
- yay bol-** yaz mevsimi olmak, yaz gelmek 539
- yay yaz** 302
- yayla-** (bir yerde) yaylamak, yaz mevsimini geçirmek 513
- yaylag** yayla 320
- yaz** ilkbahar 302
- yaz-** yanılmak, aldanmak 475
- yazı kıl-** 1. (bir araziyi) ova haline getirmek 2. (ırmak, göl vb.ne düşman askerlerini dökerek) ova gibi dümdüz yapmak 511
- yazı** ova, step 320
- yazın-** yanılmak, hata etmek 475
- yazukla-** hata yapmak 476
- yazukluğ** suçlu, kabahatli 256
- yeg / yig** iyi, daha iyi 256
- yeg kıl-** 1. iyi kılmak, iyileştirmek 2. (bodunu) iyi duruma getirmek, kaldırmak 462, 527
- yegdi** daha iyi bir biçimde 274
- yegen / yigen** 1. yeğen 2. bir unvan niteleyicisi 356, 380
- yegen erkin** 7. Hoyd Tamir yazıtında adı geçen erkin 215
- yegen silig beg** Kül Tigin'e at armağan eden (veya bu atın ganimet alındığı) kişinin adı 219
- yegirmi / yigirmi** yirmi 426
- yegren** kestane rengi 267
- yel-** (at için) hızla sürmek, dörtnala kaldırmak 540
- yelme** keşif kolu, keşif devriyesi 382
- yeltür-** 1. (at) koşturmak, seğırttirmek 2. akın ettirmek 511, 540
- yeme da / de,** dahi, ve 299
- yemlig** 1. yemeği, azığı olan 2. iyi durumda, rahat, huzurlu 256, 333
- yer / yir** 1. yer, toprak, arazi, yeryüzü 2. ülke, memleket 3. yer tanrısı 320, 385, 410
- yer sub / yir sub** (dağları, ovaları, ırmakları, gölleri vb. içeren) kutsal vatan toprağı 386, 411
- yerçi** kılavuz, rehber 382
- yet-** (I) yedmek, (atı) yedekte götürmek 453, 540
- yet-** (II) (yönelme-bulunma durumuyla) ulaşmak, erişmek 453, 540
- yeti / yiti otuz yirmi yedi** 432
- yeti / yiti yedi** 425
- yeti / yiti yegirmi** on yedi 430
- yeti yegirmi az** Onyediy boydan oluşan Azlar (?) 233
- yeti yetmiş** altmış yedi 433
- yeti yüz yedi yüz** 428
- yetinç / yitinç** yedinci 435
- yetmiş yetmiş** 427
- yıd-** bk. ıd- / yıd- / it- 456, 490, 516, 523, 545, 551
- yıg-** 1. yığmak, toplamak 2. (bodunu, boyları) derleyip toparlamak, bir araya getirmek, başka bodun ve boyları müttefik kılmak 462, 493
- yıl yıl** 301
- yılan** 1. yılan 2. yılan yılı 306, 313
- yılkı** dört ayaklı evcil hayvanlar, çiftlik hayvanları 313
- yılla-** belli bir yerde bir yıl boyunca konaklamak 513
- yıllık** yıllık 437
- yılpagut** savaşılar 419
- yılsıg** zengin, müreffeh 264, 402
- yılun kol** Selenge kıyılarında bir bölge 232
- yımşak** yumuşak 265
- yıpar** (cenaze ritüellerinde kullanılan) kokulu mum, tütsü 406
- yırı** kuzey 328

**yırdın** kuzey 329

**yış** orman, ormanla kaplı dağ 321

**yıta / yeta** vah, heyhat, ne yazık 295

**yi- / ye-** yemek yemek 463

**yıçe** yine, yeniden, tekrar 274

**yigen çor** Tarduş beylerinden Sir İrkin'in oğlu 215

**yınçge** ince 261

**yinçü** inci 334

**yinçü ögüz** Sir Derya (Seyhun) Irmağı 224

**yir / ir** kuzey 329

**yit- / yet-** 1. kaybolmak, yitmek 2. (*il, bodun* vb. sözlerle) ortadan kalkmak 3. çok sıkıntı ya da acı çekmek 453, 472, 488

**yiti bıç** yedi bin 429

**yitür-** 1. kaybetmek, yitirmek 2. (*kagamı*) yitirmek, elden kaçırmak 462, 485

**yog** cenaze töreni 406

**yogçı** yasçı 382, 406

**yogla-** cenaze töreni yapmak 521

**yoglat-** cenaze töreni yaptırmak 522

**yogra yarış** Cungarya Ovası'nın bir bölümü 229

**yogun yoğun** 261

**yogur-** 1. yoğurmak 2. bir yeri yoğururcasına yürüyerek aşmak 462

**yok** 1. yok 2. yoksul 3. (fiil çekimi ögesi) değil 402, 441

**yok bol-** 1. yok olmak 2. ölmek, vefat etmek 3. (*bodun* birliği) bozulmak, (*bodun* varlığı) ortadan kalkmak 453, 467, 488

**yok kıl- / yok kış-** 1. yok etmek 2. savaşta orduyu ve karşı kavmin halkını hezimete uğratmak 468, 511, 551

**yokad-** 1. yok olmak 2. (*bodun* birliği, *bodun* varlığı) ortadan kalkmak, yok olmak, asimile olmak 453, 488

**yokla-** birini veya bir şeyin yokluğunu

hissetmek, aramak, özlemek 474

**yol (I)** yol 333, 399

**yol (II)** unvan (?) 333, 399

**yolağçı** kılavuz, rehber 382

**yolı** defa, kere, kez 274

**yollug** 1. talihli, şanslı 2. bir unvan niteleyicisi 256, 380

**yollug kağan** İlk Köktürk kağanlarından biri ? 203

**yollug tigin** Bilge Kağan ve Kül Tigin'in yeğeni, Bilge Kağan ve Kül Tigin yazıtlarının *bitiğçisi* 215, 216

**yoluk-** 1. yolda karşılaşmak 2. düşmanla karşılaşmak 453, 501

**yoñaşur-** iftira atmak 519

**yorı-** 1. adım atarak ilerlemek, gitmek, yürütmek, yol almak, ilerlemek 2. isyan etmek, baş kaldırmak 3. ilerlemek, gelişmek, kalkınmak 4. ordu sevk etmek, akın etmek, düşman topraklarına saldırmak, baskın yapmak 453, 489, 501, 525

**yorit-** 1. yürütmek, ilerletmek 2. orduyu sefere çıkarmak 3. kalkındırmak, ilerletmek, geliştirmek, gönenç içinde yaşatmak 4. atı dört nala sürmek 462, 511, 527, 540

**yölek** destek, yardım 421

**yubul-** yuvarlanmak 453

**yukaru** yukarı 332

**yula köl** bir göl 225

**yulı-** yağmalamak, talan etmek 511

**yumuş** 1. hizmet, vazife 2. elçilik görevi 401

**yunt** at 311

**yurç** kayınbirader 357

**yurt** 1. yurt, kamp yeri, konaklama yeri 2. cenaze çadırı 340, 406

**yut bol-** kıtlık çıkmak 529

**yut** kıtlık 406

**yutuz** eş, karı, zevce 357



yuyka ince 261

yügerü yukarı 332

yügür- 1. koşmak 2. (*kan*) akmak, yaranlamak, ölmek 453, 468

yügürt- 1. koşturmak 2. (atı) hızla koşturmak 3. (*ter* sözüyle) emek sarf etmek, büyük gayret göstermek, çok çalışmak, ter dökmek 462, 525, 541

yük yük 334

yükün- 1. saymak, saygı göstermek, hürmet etmek 2. boyun eğmek, biat etmek, bir kimsenin veya bir yönetimin egemenliğini tanımak 3. ibadet etmek 489, 514, 535

yükünç tapınma, ibadet 411

yükünç tiriğ adına 2. Ottuk-Daş yazıtı dikilen bey 215

yüküntür- 1. saydırmak, hürmet ettirmek, sözünü dinletmek 2. baş eğdirmek, boyun eğdirmek, biat ettirmek 493, 519

yür- 1. yürümek 2. savaşta piyade olarak ilerlemek 462, 511

yürek yürek, kalp 316

yüz (I) yüz, surat 316, 428

yüz (II) yüz (sayısı) 316, 428

yüz başı yüz kişilik askerî birliğin başı 359

yüz elig yüz elli 428

yüzçe yüz civarında 433

yüzer yüzer 436

yüzlüg 1. yüzü olan 2. saygın, şerefli, muteber 250, 400

yüzüt- yüzdürmek 462

